នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

ព័ត៌មានពិស្តារអំពីការដាក់ឯកសារ

សំណុំរឿងលេខ: ០០២/១៩-០៩-២០០៧-អ.វ.ត.ក/អ.ជ.ស.ដ

ភាគីដាក់ឯកសារ: សហមេធាវីរបស់លោក នួន ជា

ដាក់ជូន: អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

ភាសាដើម: អង់គ្លេស

កាលបរិច្ឆេទឯកសារ: ថ្ងៃទី ២៩ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥

ឯកសារបកប្រែ
TRANSLATION/TRADUCTION
ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ (Date): 18-Feb-2016, 15:51
CMS/CFO: Sann Rada

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ ស្នើឡើងដោយភាគីដាក់ឯកសារ: សាធារណៈ (កោសលុប)

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង: **សាធារណៈ/Public**

ចំណាត់ថ្នាក់ប្រភេទឯកសារ:

ពិនិត្យឡើងវិញចំពោះឯកសារចំណាត់ថ្នាក់បណ្តោះអាសន្ន:

ឈ្មោះមន្ត្រីកត់ត្រា:

ហត្ថលេខា:

សំណើបន្ទាន់ និង រួមគ្នា របស់ នួន ជា សុំឲ្យពន្លឿនសំណើពីររបស់ខ្លួនដែលបានស្នើរួចហើយ និងសុំឲ្យកោះហៅសាក្សីបន្ថែមបួនរូប ពាក់ព័ន្ធការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម

ដាក់ដោយ÷

ក្រុមមេធាវីការពារក្តី នួន ជា

សុន អរុណ

Victor KOPPE

លីវ សុវណ្ណា

ព្រុំ ផល្លា

Doreen CHEN
Xiaoyang NIE
Marina HAKKOU
Henri DECOEUR

ចម្លងជូន÷

សហមេធាវីរបស់ ខៀវ សំផន

គង់ សំអុន

Anta GUISSÉ
Arthur VERCKEN

សហព្រះរាជអាជ្ញា÷

ជា លាង

Nicholas KOUMJIAN

សហមេធាវី តំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី

ពេជ អង្គ

Marie GUIRAUD

I. សេចក្តីផ្តើម

1. អនុលោមតាមវិធាន ៨៧(៤) និងវិធាន ៩១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង សហមេធាវីការពារក្តីលោក នួន ជា (“មេធាវីការពារក្តី”) សូមដាក់សំណើបន្ទាន់ និង រួមគ្នា សុំស្តាប់សាក្សីបន្ថែមចំនួនប្រាំមួយ ក្នុងអំឡុងពេលសវនាការលើការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម (“សំណើ”)។ សាក្សីដែលបានស្នើចំនួនប្រាំមួយនាក់នេះ គឺជាអតីតកម្មាភិបាលដែលមានតួនាទីខ្ពស់របស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដែលអាចផ្តល់ព័ត៌មានលម្អិតដែលសំខាន់ និងមិនមានអ្វីជំនួសបាន អំពីហេតុការណ៍ វចនាសម្ព័ន្ធ ការសម្រេច និងគោលនយោបាយនៅក្នុងតំបន់ ២១ នៃភូមិភាគបូព៌ា៖ ទីតាំងមួយក្នុងចំណោមទីតាំងទាំងពីរ ដែលមាននៅក្នុងវិសាលភាពសំណុំរឿង ០០២/០២ ដែលឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងជនជាតិចាម ត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានប្រព្រឹត្តឡើង។ សាក្សីពីរនាក់ដំបូងគឺ [redacted][1] និង [redacted][2] ដែលមេធាវីការពារក្តីបានស្នើសុំរួចហើយ ឲ្យមកផ្តល់សក្ខីកម្មក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២[3] ហើយដែលក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ន កំពុងស្វែងរកការកំណត់កាលបរិច្ឆេទ ដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋាននៃភាពឆាប់រហ័ស។ សាក្សីទីបីគឺ ហ៊ុន សែន[4] ដែលមេធាវីការពារក្តីបានស្នើសុំកន្លងមកក្នុងសំណុំរឿង ០០២[5] តែត្រូវបានដកចេញពីបញ្ជីសាក្សី របស់មេធាវីការពារក្តីវិញ ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ ហើយក្នុងសំណើបច្ចុប្បន្ននេះត្រូវបានស្នើសុំជាថ្មី។ សាក្សីទីបួន ទីប្រាំ និងទីប្រាំមួយ គឺជាសាក្សីថ្មីដែលមិនត្រូវបានស្នើសុំនាពេលកន្លងមកទេ។ សាក្សីមួយរូបគឺជាអតីតកងទ័ព មកពីកងវរសេនាតូចលេខ ៥៥ នៃភូមិភាគបូព៌ា, មួយរូបទៀតគឺជាកូនប្រុសរបស់[redacted] និងសាក្សីចុងក្រោយគឺកូនស្រីរបស់

---

[1] [redacted]។ រហស្សនាមរបស់គាត់ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ គឺ 2-TCW-831។

[2] រហស្សនាមរបស់ [redacted]។ រហស្សនាមរបស់គាត់ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ គឺ 2-TCW-951។

[3] ឯកសារ **E305/4**, ‘បញ្ជីឈ្មោះ និងព័ត៌មានសង្ខេបដែលបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាព ស្តីពីសាក្សី ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកជំនាញដែលបានស្នើសុំ’, ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៤ (“បញ្ជីឈ្មោះសាក្សី សំណុំរឿង ០០២/០២”)។ ឯកសារ **E305/4.1**, ‘ឧបសម្ព័ន្ធ ក៖ បញ្ជីឈ្មោះសាក្សី ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកជំនាញ ដែលបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាព (ដែលមិនស្នើសុំវិធានការការពារ)’, #9 និង #22។

[4] រហស្សនាមរបស់ ហ៊ុន សែន ក្នុងសំណុំរឿង ០០២ គឺ TCW-248។

[5] ឯកសារ **E9/4/4**, ‘បញ្ជីឈ្មោះសាក្សី ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកជំនាញ ដែលបានស្នើសុំ’, ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១១ (“បញ្ជីឈ្មោះសាក្សីដើម សំណុំរឿង ០០២”)។

សោ ភឹម លេខាភូមិភាគបូព៌ា។

II. ប្រវត្តិនីតិវិធី និងសាវតា

ក. សំណើរបស់មេធាវីការពារក្តី ស្នើសុំសាក្សីក្នុងសំណុំរឿង ០០២

2. នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១១ មេធាវីការពារក្តីបានដាក់បញ្ជីស្នើសុំសាក្សី ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអ្នកជំនាញ ក្នុងសំណុំរឿង ០០២ លើកទីមួយរបស់ខ្លួន ("បញ្ជីឈ្មោះសាក្សីដើមក្នុងសំណុំរឿង០០២")។ នៅក្នុងបញ្ជីនេះមេធាវីការពារក្តី បានស្នើសុំសក្ខីកម្មរបស់សមាជិករដ្ឋាភិបាល និងថ្នាក់ដឹកនាំគណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា ជាច្រើនរូប ដែលជាអតីតកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់របស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជានៅភូមិភាគបូព៌ា ដែលអាចផ្តល់សក្ខីកម្មលើអង្គហេតុសំខាន់ៗ ចំពោះបញ្ហាដែលត្រូវបានជំទាស់ជាច្រើនដង នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២។ អ្នកទាំងនោះរួមមាន [redacted], [redacted], ហ៊ុន សែន, និងជា ស៊ីម[6]។ ក្នុងអំឡុងសវនាការលើសំណុំរឿង ០០២/០១ មេធាវីការពារក្តីបានស្នើសុំ ឱ្យកោះហៅសាក្សីទាំងអស់នេះ ជាច្រើនលើកច្រើនគ្រា ជាពិសេសគឺ [redacted][7]។

3. គ្មានសាក្សីណាម្នាក់ក្នុងចំណោមសាក្សីទាំងនេះ បានមកបង្ហាញខ្លួននៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ឡើយ។ សេចក្តីសម្រេចស្តាពរថ្ងៃទី ០៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៤ របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង អំពីសាក្សី អ្នកជំនាញ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ដែលត្រូវមកផ្តល់សក្ខីកម្មក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ("សេចក្តីសម្រេចស្តាពរស្តីពីសាក្សីសំណុំរឿង ០០២/០១")[8] បានបង្ហាញអំពីមូលហេតុនេះ។ ចៅក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានបដិសេធជាឯកច្ឆន្ទ មិនកោះហៅ ជា ស៊ីម និង ហ៊ុន សែន

---

[6] ឯកសារ [redacted]។

[7] ត្រង់ចំណុចនេះ, [redacted]។

[8] ឯកសារ **E312**, 'សេចក្តីសម្រេចស្តាពរស្តីពីសាក្សី អ្នកជំនាញ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ដែលត្រូវស្តាប់សក្ខីកម្មនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១', ចុះថ្ងៃទី ០៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៤ ("សេចក្តីសម្រេចស្តាពរស្តីពីសាក្សី ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១")។

ដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋានថា សក្ខីកម្មរបស់ពួកគេគឺ "មិនមានភាពពាក់ព័ន្ធ"[9]។ ប៉ុន្តែចៅក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង "មិនអាចឈានដល់ការឯកភាពរួមគ្នា" លើការកោះហៅ [redacted] និង [redacted][10]។ ចៅក្រមជាតិទាំងបីរូបមិនកោះហៅពួកគេណាមួយឡើយ។ ចៅក្រមទាំងនេះបានអះអាងថា សក្ខីកម្មរបស់សាក្សីទាំងនេះ មានភាពច្រំដែល ហើយ "មានភាពពាក់ព័ន្ធតិចតួច" ក្នុងករណី [redacted] និង "មិនមានភាពពាក់ព័ន្ធ" ក្នុងករណី [redacted][11]។ បន្ថែមលើនេះ ចៅក្រមជាតិបានកត់សម្គាល់អំពី "ការលំបាកជាក់ស្តែងនៃការអនុវត្តដីកាបែបនេះ តម្រូវឲ្យយើងមិនកោះហៅបុគ្គលទាំងនេះ"[12]។ ប៉ុន្តែចៅក្រមអន្តរជាតិពីររូប នឹងធ្វើការកោះហៅ សាក្សីទាំងពីររូប[13] ដោយកត់សម្គាល់ផ្ទុយថា សាក្សីទាំងពីររូប "ហាក់ដូចជាដឹងអំពីព័ត៌មាន ដែលសាក្សីដែលត្រូវបានស្នើសុំផ្សេងទៀត មិនអាចបានដឹងព័ត៌មាននេះ ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១"[14] ហើយបានសន្និដ្ឋានថា សក្ខីកម្មរបស់គាត់ "មានភាពពាក់ព័ន្ធ ហើយអាចជួយដល់អង្គជំនុំជម្រះ ក្នុងការស្វែងរកការពិត"[15]។ ចៅក្រមអន្តរជាតិក៏បានសង្កត់ធ្ងន់ផងដែរថា "ក្នុងនាមជាប្រជាពលរដ្ឋ គាត់មានភារកិច្ចជួយចៅក្រម អ.វ.ត.ក ក្នុងការស្វែងរកការពិតក្នុងសំណុំរឿងមួយ ដែលមានសារសំខាន់ជាសារវន្តចំពោះប្រជាជនកម្ពុជា"[16]។

4. ភាពខុសគ្នាលើជំហររបស់ចៅក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានរារាំងសេចក្តីសម្រេច កោះហៅ [redacted] ឬ [redacted] ដែលមិនមាននរណាម្នាក់ ត្រូវបានកោះហៅមកផ្តល់សក្ខីកម្មក្នុង

---

[9] អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចថា សក្ខីកម្មរបស់ ជា ស៊ីម គឺ "មានភាពពាក់ព័ន្ធតិចតួច" ហើយនឹងជា "ភស្តុតាងច្រំដែលជាមួយភស្តុតាងដែលមានរួចហើយ នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ" ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១៖ ឯកសារ **E312**, សេចក្តីសម្រេចស្តាពរស្តីពីសាក្សី ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១, កថាខណ្ឌ ៦៩។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានពិចារណាថា សំណើសុំកោះហៅ ហ៊ុន សែន "មិនបានបំពេញតាមលក្ខខណ្ឌតម្រូវ នៃភាពពាក់ព័ន្ធ"៖ ឯកសារ **E312**, សេចក្តីសម្រេចស្តាពរស្តីពីសាក្សី ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១, កថាខណ្ឌ ១២៥។

[10] [redacted]

[11] [redacted]។

[12] [redacted]

[13] [redacted]

[14] [redacted]

[15] [redacted]

[16] [redacted]

សំណុំរឿង០០២/០១ឡើយ។ ការបែងចែកគ្នារវាងគោលជំហរ ចៅក្រមជាតិនិងចៅក្រមអន្តរជាតិ នេះ បានផ្ទុះបញ្ច្រាំងពីការបែងចែកគ្នា ដែលក្នុងពេលកន្លងមកបានកើតឡើង រវាងសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតជាតិ និងសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតអន្តរជាតិ ក៏ដូចជារវាងចៅក្រមជាតិ និងចៅក្រមអន្តរជាតិ នៃអង្គបុរេជំនុំជម្រះ ព្រមទាំងរវាងសហព្រះរាជអាជ្ញាជាតិ និងសហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ ដែលបន្តវេន[17] ចំពោះបញ្ហាតែមួយដូចគ្នានេះ[18]។ ការបែងចែងយ៉ាងច្បាស់ និងបន្តបន្ទាប់រវាងចៅក្រមជាតិ និងអន្តរជាតិ គឺជាមូលហេតុធ្វើឲ្យមេធាវីការពារក្តីដាក់បណ្តឹងដិតចិត្តមួយកាលពីមួយឆ្នាំមុនគិតមកដល់ថ្ងៃនេះ គឺនៅថ្ងៃទី២៩ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៤ ដើម្បីសុំដកចៅក្រម និល ណុន យ៉ា សុខន Jean-Marc Lavergne និង យូ ឧត្តរា ចេញពីសំណុំរឿង ០០២/០២ (“សំណើដិតចិត្តលើកទីពីរ”)។ នៅក្នុងសំណើនោះមេធាវីការពារក្តីបានអះអាងថា ដោយពិចារណាទៅលើប្រវត្តិនីតិវិធីនេះ ភាពមិនចុះសម្រុងគ្នារបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចស្តាពរស្តីពីសាក្សីក្នុងការកោះហៅ [redacted] បញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាពដែលចៅក្រមជាតិទាំងបីរូប គ្មាន “បង្ហាញឲ្យឃើញនូវឯករាជ្យភាព” ដើម្បីនៅជាចៅក្រមកាត់សេចក្តីលើសំណុំរឿង ០០២/០២ ទៀតនោះទេ[19]។ ស្រដៀងគ្នានេះដែរនៅសេចក្តីថ្លែងបើកក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ នួន ជា បាននិយាយទៅកាន់ចៅក្រមជាតិថា “លោក លោកស្រីចៅក្រមទាំងអស់បានបង្ហាញកង្វះឯករាជ្យភាព

---

[17] ពាក់ព័ន្ធសហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ Andrew Cayley, សូមមើលជាឧទាហរណ៍, ឯកសារ **D314/1/5**, ‘ការកត់សម្គាល់របស់ សហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ ចំពោះបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់ អៀង សារី និង នួន ជា ចំពោះការកោះហៅសាក្សីបន្ថែម’, ចុះថ្ងៃទី ២៩ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១០។ ពាក់ព័ន្ធសហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ Nicholas Koumjian, សូមមើលផ្នែកខាងក្រោម, កថាខណ្ឌ **Error! Reference source not found.**។

[18] ពាក់ព័ន្ធសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត Lemonde, [redacted] និង ឯកសារ **E189/3/1/7.1.3**, ‘Un Juge Face aux Khmers Rouges’, ទំព័រ ១៧២ (in which Judge Lemonde referred to [redacted] as “*qu’il nous fallait absolument interroger*”, [redacted])។ ពាក់ព័ន្ធចៅក្រមអង្គបុរេជំនុំជម្រះ Downing និង Marchi-Uhel, សូមមើលជាឧទាហរណ៍, ឯកសារ **D314/1/12**, ‘សាលដីកាលើកទីពីរចំពោះបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់ នួន ជា និង អៀង សារី ប្រឆាំងដីកាសម្រេចរបស់ ក.ស.ច.ស លើសំណើសុំកោះហៅសាក្សី’, ចុះថ្ងៃទី ០៩ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០។

[19] **E314/6** “បណ្តឹងដិតចិត្តរបស់ នួន ជា ប្រឆាំងនឹងចៅក្រម និល ណុន ចៅក្រម យ៉ា សុខន ចៅក្រម Jean-Marc Lavergne និង យូ ឧត្តរា” ថ្ងៃទី ២៩ កញ្ញា ឆ្នាំ២០១៤។ សូមមើលផងដែរ *Volkov v. Ukraine*, ‘Judgement’, ECtHR, App. No. 21722/11 ថ្ងៃទី២៧ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣។

ក្នុងការសម្រេចមិនកោះហៅ [redacted]”[20]។ បន្ថែមលើបណ្តឹងជិតចិត្តទៅលើចៅក្រមទាំងបួនរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅថ្ងៃទី២៩ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៤ មេធាវីការពារក្តីបានដាក់សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងសាទុក្ខរបស់ខ្លួនប្រឆាំងនឹងសាលក្រមសំណុំរឿង ០០២/០១។ នៅក្នុងសេចក្តីជូនដំណឹងនោះមូលដ្ឋានមួយក្នុងចំណោមមូលដ្ឋាន២២៣ នៃបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍គឺ “អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានកំហុសអង្គច្បាប់ និងបានរំលោភបំពានទៅលើសិទ្ធិរបស់ នួន ជា ក្នុងការការពារខ្លួនដោយបដិសេធមិនព្រមស្តាប់សក្ខីកម្មរបស់សាក្សីដោះបន្ទុកសំខាន់ៗដទៃទៀត រួមទាំង [redacted]”[21]។

5. នៅថ្ងៃទី ០៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៤ មេធាវីការពារក្តីបានដាក់ជូននូវបញ្ជីឈ្មោះសាក្សីបឋមរបស់ខ្លួន សម្រាប់សំណុំរឿង ០០២/០២ (“បញ្ជីឈ្មោះសាក្សីសំណុំរឿង ០០២/០២”)។ យោងតាមការណែនាំរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង[22] បញ្ជីនេះគឺជាបញ្ជីសាក្សីសំណុំរឿង ០០២ ដើម ដែលបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាពថ្មី។ នៅក្នុងបញ្ជីនេះ មេធាវីការពារក្តីបានសម្រេចរក្សាសំណើរបស់ខ្លួនសុំកោះហៅ [redacted], [redacted] និងជា ស៊ីម។ មេធាវីការពារក្តីសម្រេចដកឈ្មោះ ហ៊ុន សែន ចេញពីបញ្ជីសាក្សីដែលបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាព ដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋានថា ការរក្សាសំណើរបស់ខ្លួនសុំឱ្យស្តាប់សក្ខីកម្មរបស់គាត់ នឹងមិនត្រូវបានពិចារណាឡើយ។ មេធាវីការពារក្តីក៏សង្ឃឹមផងដែរថា ការដកចេញឈ្មោះ ហ៊ុន សែន ពីក្នុងសំណើរបស់ខ្លួន ធ្វើឱ្យចៅក្រមជាតិនៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង អាចនឹងយល់ព្រមឱ្យកោះហៅ [redacted] និង ជា ស៊ីម។ ប៉ុន្តែមិនមានសាក្សីណាម្នាក់ ក្នុងចំណោមសាក្សីទាំងនេះ ត្រូវបានកោះហៅមកផ្តល់សក្ខីកម្ម ក្នុងសំណុំរឿង ០០២ នៅឡើយ ហើយនៅថ្ងៃទី ០៨ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៥ ជា ស៊ីម បានស្លាប់[23]។ នេះគឺជាភាព

---

20 [redacted]។

21 ឯកសារ E313/1/1 “សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងសាទុក្ខប្រឆាំងនឹងសាលក្រមសំណុំរឿង ០០២/០១”ថ្ងៃទី២៩ ខែ កញ្ញាឆ្នាំ ២០១៤ [redacted]។

22 ឯកសារ E305, ‘ដីកាបង្គាប់ឱ្យដាក់ឯកសារដែលបានកែសម្រួលថ្មី ដើម្បីត្រៀមរៀបចំសវនាការ ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២’, ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៤, កថាខណ្ឌ ១។

23 Saing Soenthrith, ‘CPP President Chea Sim Dead’, សារព័ត៌មាន *Cambodia Daily*, ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៥។

អកុសលជាពិសេស សម្រាប់គោលបំណងបច្ចុប្បន្ន ដោយសារតែ ជា ស៊ីម អាចផ្តល់នូវសក្ខីកម្មដ៏សំខាន់ សម្រាប់ការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម។ មុនពេលមរណភាព ជា ស៊ីម គឺ ជាសាក្សីផ្ទាល់ភ្នែក ដែលនៅរស់រានជីវិតម្នាក់ ក្នុងចំណោមសាក្សីផ្ទាល់ភ្នែកតែពីរនាក់គត់ (រួមជាមួយ [redacted]) ដែលអាចផ្តល់សក្ខីកម្មអំពីហេតុការណ៍ ក្នុងសន្និបាតរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា នៅថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៥ នាក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ។ សន្និបាតនេះគឺជាចំណុចសំខាន់ នៃការអះអាងទាំងនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ និងដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពររបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដែលថាមានគោលនយោបាយ របស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ក្នុងការកំណត់គោលដៅលើជនជាតិចាម ដែលទាំង ប៉ុល ពត និង នួន ជា ត្រូវទទួលខុសត្រូវដោយផ្ទាល់[24]។ បន្ថែមលើនេះ ជា ស៊ីម គឺជាសាក្សីតែម្នាក់គត់ ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានដកស្រង់ នៅក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពរ ក្នុងការចោទប្រកាន់ថាបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា មានចេតនាបំផ្លាញជនជាតិចាម ព្រោះ៖

> ប៉ុល ពតបានប្រាប់កម្មាភិបាលបក្សថា ចាម និងក្រុមជនជាតិភាគតិចដទៃទៀត ត្រូវតែ "សម្លាប់ចោលទាំងអស់"។ ការសម្លាប់ទាំងនេះបានកើតឡើងបន្តិចម្តងៗ ប៉ុន្តែត្រឹមឆ្នាំ ១៩៧៨ បានក្លាយជាការវាយប្រហារ "យ៉ាងសាហាវ"[25]។

6. នៅថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៤ សហព្រះរាជអាជ្ញាជាតិ ជា លាង បានដាក់ការជំទាស់របស់ខ្លួន ចំពោះបញ្ជីសាក្សីដែលបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាពហើយ។ គាត់បានជំទាស់ទៅនឹងសំណើរបស់មេធាវីការពារក្តី សុំកោះហៅសាក្សីចំនួនបីរូបគឺ [redacted] និង ជា ស៊ីម ដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋានថា [redacted]

---

[24] ឯកសារ **D427**, 'ដីកាដំណោះស្រាយ', ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ("ដីកាដំណោះស្រាយ"), កថាខណ្ឌ ៧៥៣។ ឯកសារ **D390**, 'សារណាបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោល របស់សហព្រះរាជអាជ្ញា តាមវិធាន ៦៦ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង' ("សារណាបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោល របស់សហព្រះរាជអាជ្ញា"), ចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១០, កថាខណ្ឌ ៧៥៧។

[25] ឯកសារ **D390**, សារណាបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោល របស់សហព្រះរាជអាជ្ញា, កថាខណ្ឌ ៧៧៤(១) (ជើងទំព័រត្រូវបានលុបចេញ)។ សូមមើលផងដែរ, ជើងទំព័រ ៣៨៥៣ និង ៣៨៥៤។

[26] ឯកសារ **E305/10**, 'ការជំទាស់របស់សហព្រះរាជអាជ្ញាជាតិ ចំពោះសាក្សី និងអ្នកជំនាញដែលត្រូវបានស្នើឡើងដោយភាគីដទៃ', ចុះថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៤, កថាខណ្ឌ ៣។

[redacted]។ ផ្ទុយទៅវិញនៅថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៤ នៅក្នុងសវនាការបឋមក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ សហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ Nicholas Koumjian បានព្យាយាមសង្កត់ធ្ងន់ថា "ត្រង់ចំនុចជាក់លាក់មួយនេះ ខ្ញុំមានគោលជំហរផ្សេង ហើយខ្ញុំមិនជំទាស់ចំពោះការស្នើសុំកោះហៅសាក្សីណាម្នាក់ ដែលបានស្នើឡើងដោយក្រុមមេធាវីការពារក្តី របស់ខៀវ សំផន ឬ នួន ជា ឡើយ"[28]។

7. ដោយពិចារណារួមជាមួយសំណើសុំកោះហៅសាក្សីរបស់ខ្លួន ដែលបានធ្វើឡើងក្នុងអំឡុងសវនាការលើសំណុំរឿង ០០២/០១ និងសំណើសុំកោះហៅសាក្សីសំណុំរឿង ០០២/០២ [redacted] របស់ខ្លួននោះ [redacted] របស់មេធាវីការពារក្តីសុំកោះហៅ [redacted] ឱ្យមកផ្តល់សក្ខីកម្មលើសំណុំរឿង ០០២ ទាំងស្រុង និងជាសំណើ [redacted] ហៅ [redacted]។ មេធាវីការពារក្តីក៏បានស្នើសុំផងដែរដល់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលឱ្យកំណត់កាលបរិច្ឆេទសម្រាប់សាក្សីទាំងពីរ មកផ្តល់សក្ខីកម្មពាក់ព័ន្ធបណ្តឹងសាទុក្ខរបស់ខ្លួនប្រឆាំងសាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១[29]។ មិនទាន់មានសេចក្តីសម្រេចណាមួយលើបញ្ហានេះនៅឡើយទេ។

ខ. ប្រធានបទសវនាការសំណុំរឿង ០០២/០២ អំពីការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម

8. នៅថ្ងៃទី ០៤ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៤ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានប្រកាសសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួន ស្តីពីវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០២[30]។ អង្គជំនុំជម្រះបានដាក់បញ្ចូលនូវផ្នែកទាំងស្រុងចេញពីដីកាដំណោះស្រាយ ស្តីពីការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម ដោយអង្គជំនុំជម្រះបានជ្រើសរើសដកចេញពីវិសាលភាព នូវទីតាំងឧក្រិដ្ឋកម្មតែមួយប៉ុណ្ណោះ គឺមន្ទីរសន្តិសុខក្រូចឆ្មារ នៅក្នុងតំបន់

---

[27] ឯកសារ **E305/10** "ការជំទាស់របស់សហព្រះរាជអាជ្ញាជាតិទៅនឹងសាក្សី និងអ្នកជំនាញដែលបានស្នើឡើងដោយភាគីដទៃ" ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៤ កថាខណ្ឌ៣។

[28] ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៤ (សវនាការបឋម សំណុំរឿង ០០២/០២, ឯកសារ **E1/240.1**), ទំព័រ ១១២, ជួរ ១៩ ដល់២២។

[29] ឯកសារ **F16**, 'បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់ នួន ជា ប្រឆាំងសាក្រមក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១', ចុះថ្ងៃទី ២៩ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១៤, [redacted]។

[30] ឯកសារ **E301/9/1**, 'សេចក្តីសម្រេចលើការបំបែកកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីបន្ថែម ក្នុងសំណុំរឿង ០០២ និងវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០២', ចុះថ្ងៃទី ០៤ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៤។

២១ ភូមិភាគបូព៌ា[31]។ អង្គជំនុំជម្រះមិនបានផ្តល់សំអាងហេតុណាមួយ សម្រាប់ការដកចេញនេះឡើយ ហើយតាមពិតទៅមេធាវីការពារក្តី បានកត់សម្គាល់ជាច្រើនដងក្នុងពេលសវនាការលើសំណុំរឿង ០០២/០២ ដែលភស្តុតាងនៃមន្ទីរសន្តិសុខបន្ថែមហាក់ដូចជាមានភាពពាក់ព័ន្ធ ហើយត្រូវបានពិភាក្សាយ៉ាងលម្អិត បើទោះបីជាមន្ទីរសន្តិសុខទាំងនោះមិនត្រូវបានលើកឡើងនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយក៏ដោយ (ឧទាហរណ៍ មន្ទីរ ២០៤ ឬព្រៃក្តួច ក្នុងស្រុកត្រាំកក់)។ មេធាវីការពារក្តីសន្មតថាមន្ទីរសន្តិសុខក្រូចឆ្មារ ត្រូវបានដកចេញដោយសារតែសហព្រះរាជអាជ្ញាបានស្នើសុំបែបនេះ នៅពេលធ្វើសារណាស្តីពីវិសាលភាព នៃសំណុំរឿង ០០២/០២ ក្នុងខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១៣។ សហព្រះរាជអាជ្ញាបានផ្តល់ការពន្យល់បន្តិចបន្តួច ចំពោះការស្នើសុំនេះ ដោយគ្រាន់តែបញ្ជាក់ថា ការដកចេញនេះដោយសារតែមន្ទីរសន្តិសុខគឺមិន "មានភាពពាក់ព័ន្ធស៊ីជម្រៅ" ជាមួយការចោទប្រកាន់អំពើប្រល័យពូជសាសន៍ជនជាតិចាម[32]។ ប៉ុន្តែនេះគឺជាការមិនត្រឹមត្រូវនោះទេ។ ភស្តុតាងនៅមន្ទីរសន្តិសុខក្រូចឆ្មារបង្ហាញថា ប្រសិនបើជនជាតិចាមត្រូវបានគេធ្វើបាបយ៉ាងវេទនា ក៏ការធ្វើបាបនេះគឺជាផលវិបាកផ្ទាល់ នៃការពិតដែលថាជនជាតិចាម បានដឹកនាំការបះបោរយ៉ាងធំធេង ប្រឆាំងបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា។ ដីកាដំណោះស្រាយផ្ទាល់ក៏បានកត់សម្គាល់ពីមន្ទីរសន្តិសុខថា "ការចាប់ខ្លួន និងការឃុំខ្លួនជនជាតិចាម បានកើនឡើងក្រោយពេលមានការបះបោររបស់ជនជាតិចាម នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៥។ *ប្រជាជនដែលត្រូវបានចាប់ខ្លួន ត្រូវបានចាត់ទុកថាមានជាប់ពាក់ព័ន្ធនិងការបះបោរ*"[33]។

9. ដោយសារតែមានភាពកាន់តែច្បាស់លាស់ឡើង នៅពេលសវនាការលើការប្រព្រឹត្តចំពោះជនជាតិចាមកំពុងដំណើរការ ទើបសហព្រះរាជអាជ្ញាមានចេតនា ដកចេញនូវការបរិយាយនេះចេញពីការពិភាក្សាទាំងអស់តែម្តង។ សហព្រះរាជអាជ្ញាកំពុងតែផ្តោតទៅលើការចោទអំពីបទល្មើសប្រឆាំងនឹងជនជាតិចាម ដែលបានកើតឡើងបន្ទាប់ពីការមកដល់កម្មាភិបាលបកករបស់ភូមិភាគនិរតីនៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៧ និង នៅឆ្នាំ១៩៧៨ នៅក្នុងភូមិភាគកណ្តាល (ឧត្តរចាស) និង ភូមិភាគបូព៌ា។ ដូច្នេះហើយមានបំណងបញ្ចៀសនូវឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបង្កឡើងដោយមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលបច្ចុប្បន្ន។ ការ

---

[31] ឯកសារ **E301/9/1.1**, 'ឧបសម្ព័ន្ធ៖ បញ្ជីកថាខណ្ឌ និងផ្នែកនៃដីកាដំណោះស្រាយ ដែលពាក់ព័ន្ធសំណុំរឿង ០០២/០២', ERN 00981687 (នៅត្រង់ 2(iv)(a))។

[32] ឯកសារឯកសារ **E301/2**, 'សារណារបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ពាក់ព័ន្ធវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០២ និងកាលបរិច្ឆេទសវនាការ ជាមួយឧបសម្ព័ន្ធ ក', ចុះថ្ងៃទី ០៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១៣, កថាខណ្ឌ ១១។

[33] ឯកសារ **D427**, ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ ៧៧៣ (ដោយគូសបញ្ជាក់បន្ថែម ហើយជើងទំព័រត្រូវបានលុបចេញ)។

ដកមន្ទីរសន្តិសុខក្រូចឆ្មារចេញពីវិសាលភាពនៃសវនាការ គឺជាជំហានមួយយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការសម្រេចឱ្យបាននូវលទ្ធផលនេះ។

10. នៅថ្ងៃទី ០៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៥ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានផ្តល់ព័ត៌មានថា ខ្លួននឹងកំណត់កាលបរិច្ឆេទសម្រាប់សាក្សីត្រឹមតែ ១១នាក់ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ៣នាក់ និងអ្នកជំនាញម្នាក់ប៉ុណ្ណោះ សម្រាប់ការផ្តល់សក្ខីកម្មអំពីការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម (រួមបញ្ចូលទាំងបទចោទជាច្រើន នៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និងបទចោទមួយ នៃបទចោទស្តីពីអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ទាំងពីរ ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២) ក្នុងអំឡុងពេលនៃសវនាការសរុបតែត្រឹម១៧ថ្ងៃ[34]។ សវនាការលើការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាមចាប់ផ្តើមនៅថ្ងៃទី ០៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៥។ ចាប់ពីថ្ងៃទី ០៧ ដល់ថ្ងៃទី ០៩ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៥ សាក្សីមួយរូប (អ៊ីត សេន) និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីមួយរូប (សុះ ពន់យ៉ាមីន) ដែលពួកគាត់ទាំងពីរគឺជាអ្នកភូមិចាម បានផ្តល់ព័ត៌មានលម្អិតស្តីពីការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម នៅក្នុងតំបន់ ២១ នៃភូមិភាគបូព៌ា ដោយរួមបញ្ចូលទាំងបញ្ហានៃការបះបោររបស់ចាម នៅកោះផល និងស្វាយឃ្លាំង ហើយប្រហែលជានៅភូមិទ្រាផងដែរ។ ក្នុងអំឡុងពេលសវនាការផ្នែកនេះ សាក្សីប្រាំនាក់ទៀតនឹងត្រូវមកផ្តល់សក្ខីកម្ម អំពីព្រឹត្តិការណ៍នៅក្នុងតំបន់ ២១ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ និង ១៩៧៨៖ អ្នកភូមិចាមពីរនាក់, កម្មាភិបាលកម្រិតឃុំម្នាក់, កម្មាភិបាលកម្រិតស្រុកម្នាក់ និងលេខាស្រុកម្នាក់[35]។

គ. សំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ សុំសាក្សីបន្ថែម និងសំណើសុំផ្អាកសវនាការនាពេលបន្ទាប់

11. នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ សហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ Nicholas Koumjian ដោយមិនមានការគាំទ្រពីដៃគូរជាតិរបស់ខ្លួន បានដាក់សំណើសុំកោះហៅសាក្សីបន្ថែមបីនាក់ទៀត សម្រាប់ផ្នែកជនជាតិចាម ដែលក្នុងនោះសាក្សីពីរនាក់ត្រូវបានស្នើសុំរួចមកហើយ នៅក្នុងបញ្ជីសាក្សីសំណុំ

---

[34] 'សារអេឡិចត្រូនិករបស់មន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់ ផ្ញើជូនភាគីនានា', ចុះថ្ងៃទី ០៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៥។

[35] ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយសាក្សីម្នាក់ក្នុងចំណោមសាក្សីទាំងនេះអាចអ្នកខ្លះមិនអាចមកបានដោយសារបញ្ហាសុខភាព៖ សារអេឡិចត្រូនិចពីមន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង" ថ្ងៃទី ២៥ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥។

រឿង ០០២/០២ របស់សហព្រះរាជអាជ្ញា[36] ប៉ុន្តែអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិនបានជ្រើសរើស នៅក្នុងបញ្ជីសាក្សីរបស់ខ្លួនសម្រាប់ការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាមឡើយ។ មេធាវីការពារក្តីបានដាក់ចម្លើយតបជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ចំពោះសំណើនេះនៅថ្ងៃទី២៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ២០១៥។ នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ បន្ទាប់ពីមានសារណាផ្ទាល់មាត់របស់មេធាវីការពារក្តីពាក់ព័ន្ធនឹងសំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានប្រកាសនៅក្នុងសាលសវនាការ និងតាមរយៈសារអេឡិចត្រូនិកថា នឹងមិនមានសវនាការឡើយនៅក្នុងសប្តាហ៍ ចាប់ពីថ្ងៃទី ១៩ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥[37] ហើយសវនាការនឹងបន្តធ្វើឡើងចាប់ពីថ្ងៃទី ២៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥[38] ហើយអង្គជំនុំជម្រះនឹងបន្តសវនាការស្តាប់សក្ខីសកម្មដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ហ៊ឹម ម៉ាន លើការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម។

12. មេធាវីការពារក្តីបានបញ្ជាក់នៅអំឡុងពេលសវនាការនៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ២០១៥ថា ខ្លួននឹងដាក់សំណើនេះ[39] ព្រមទាំងចម្លើយតបទៅនឹងសំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ សុំសាក្សីបន្ថែម ("ចម្លើយតប")[40]។ នៅថ្ងៃទី២២ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ មេធាវីការពារក្តីបានផ្ញើសំណៅឯកសារជាមុនរបស់សំណើនេះជូនមន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង "ដោយសារតែសំណើនេះអាចធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់កាលវិភាគសវនការរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង" ហើយនៅបន្ទាប់មកនៅថ្ងៃទី ២៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ២០១៥ ខ្លួនបានដាក់ចម្លើយតប។

ឃ. របាយការណ៍អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស (Human Rights Watch) "*៣០ឆ្នាំរបស់ហ៊ុន សែន*"

[36] ឯកសារ E366, 'សំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ សុំកោះហៅសាក្សីបន្ថែម ក្នុងអំឡុងផ្នែកសវនាការសំណុំរឿង ០០២/០២ ស្តីពីការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម', ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ ("សំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ សុំកោះហៅសាក្សីបន្ថែម")។

[37] ពង្រាងប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ១៧ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥, ទំព័រ ៤៧, ជួរ ១៥, ទំព័រ ៤៨, ជួរ ២។ ទំព័រ ៤៨, ជួរ ១០ ដល់១៤។ 'សារអេឡិចត្រូនិករបស់មន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងផ្ញើរជូនភាគី', ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥។

[38] ពង្រាងប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ១៧ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥, ទំព័រ ៨០, ជួរ ១៦ ដល់១៨។ 'សារអេឡិចត្រូនិករបស់មន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងផ្ញើរជូនភាគី', ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥។

[39] សូមមើលផងដែរ E1/349.1 ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ ប្រតិចារិត ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ២២ ដល់២៤។

[40] សូមមើលផងដែរ E1/349.1 ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ ប្រតិចារិត ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ២ ដល់១០។

13. នៅថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៥ អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស ដែលជាអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលអន្តរជាតិ ផ្នែកសិទ្ធិមនុស្ស បានចេញរបាយការណ៍ដ៏សំខាន់មួយ ដែលមានចំណងជើងថា *៣០ឆ្នាំរបស់ហ៊ុន សែន អំពើហិង្សា ការបង្រ្កាប និងអំពើពុករលួយក្នុងប្រទេសកម្ពុជា* (“របាយការណ៍អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស”)។ របាយការណ៍នេះមិនត្រឹមតែផ្តល់នូវទិដ្ឋភាពទូទៅ នៃរយៈពេល៣០ឆ្នាំរបស់ ហ៊ុន សែន ក្នុងនាមជានាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃប្រទេសកម្ពុជាប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងផ្តល់នូវព័ត៌មានដ៏កម្រ អំពីតួនាទីរបស់គាត់ក្នុងនាមជាកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់របស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា នៅភូមិភាគបូព៌ា ដោយរួមបញ្ចូលទាំងការចូលរួមរបស់គាត់ក្នុងការប្រព្រឹត្តិលើជនជាតិចាមនៅក្នុងតំបន់ ២១។ នេះគឺជាការសម្ងាត់ដែលមិនត្រូវបានរក្សាទុកដោយល្អ ហើយរបាយការណ៍អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស ត្រូវបានតាក់តែងឡើងដោយ Stephen Heder បើទោះបីជាគាត់មិនត្រូវបានគេទទួលស្គាល់ជាផ្លូវការថា ជាអ្នកតាក់តែងអត្ថបទនេះក៏ដោយ។ ដូចដែលមេធាវីការពារក្តីអះអាងនៅក្នុងបណ្តឹងសាទុក្ខរបស់ខ្លួនប្រឆាំងនឹងសាលក្រមសំណុំរឿង ០០២/០១ថាៈ

> ប្រហែលជាមិនមានអ្នកនៅរស់ណាម្នាក់ដែលពាក់ព័ន្ធដោយផ្ទាល់ខ្លាំងជាង ឬមានការទទួលខុសត្រូវខ្ពស់ជាងក្នុងការកសាងសំណុំរឿងប្រឆាំងនឹង នួន ជា នៅក្នុងតុលាការនេះឡើយ។ លោក Heder បានព្រាងប្លង់សម្រាប់ដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឱ្យស៊ើបសួរនៅខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០៤ ព្រមទាំងចេញផ្សាយសៀវភៅ *Seven Candidates for Prosecution* [41] ដោយបញ្ចូលការយោងយ៉ាងច្បាស់ទៅលើធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលគាត់ជឿជាក់ថា នួន ជា ទទួលខុសត្រូវ។ បន្ទាប់មកគាត់បំពេញការងារជាមួយសហព្រះរាជអាជ្ញានៅពេលដែលដីកាបញ្ជូនរឿងឱ្យស៊ើបសួរត្រូវបានព្រាង ហើយបន្ទាប់មក គាត់បានបំពេញការងារជាមួយសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ដើម្បីធ្វើការស៊ើបអង្កេតលើដីកាសន្និដ្ឋានទាំងអស់នោះ ព្រមទាំងព្រាងដីកាដំណោះស្រាយទៀត[42]។

14. នៅពេលដែលរបាយការណ៍អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្សមិនបានផ្តល់កិត្តិយសដល់ Heder ជាអ្នកតាក់តែង វាមិនបានបញ្ជាក់ថា របាយការណ៍នេះផ្អែកលើប្រភពព័ត៌មានយ៉ាងច្រើនដូចខាងក្រោមៈ

> ព័ត៌មានជាភាសាខ្មែរ ភាសាអង់គ្លេស ភាសាវៀតណាម និងភាសាចិន។ ព័ត៌មានទាំងនេះរួមមានឯកសារផ្លូវការកម្ពុជា និងឯកសារកម្ពុជាដទៃទៀត, ការសម្ភាសន៍ជាមួយមន្ត្រីកម្ពុជា និងប្រជាជនកម្ពុជាដទៃទៀត ដោយអង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលដទៃទៀត អ្នកសារព័ត៌មាន និងអ្នកសិក្សាស្រាវ

---

[41] ឯកសារ **E3/48**, Stephen Heder, ‘Seven Candidates for Prosecution’ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០៤។

[42] ឯកសារ **F16**, បណ្តឹងសាទុក្ខ កថាខណ្ឌ ១៨២។

ជ្រាវ កំណត់ត្រារបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ របាយការណ៍រដ្ឋាភិបាលបរទេស និងកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីតុលាការកម្ពុជា។

15. ក្រុមមេធាវីការពារក្តី ខៀវ សំផន បានព្យាយាមរួចហើយក្នុងការដាក់បញ្ចូល សម្រង់មួយចេញពីរបាយការណ៍អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស (ជំពូក២) ធ្វើជាភស្តុតាងនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ ដែលបង្ហាញពីការចូលរួមរបស់ ហ៊ុន សែន នៅក្នុងការប្រព្រឹត្តិចំពោះជនជាតិចាម នៅក្នុងតំបន់ ២១[43]។ បើទោះបីជាសម្រង់នោះមានភាពពាក់ព័ន្ធយ៉ាងប្រត្រក្យ និងច្បាស់លាស់យ៉ាងណាក៏ដោយ តែអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានបដិសេធសំណើនេះ ដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋាននៃវិធីសាស្ត្រស្រាវជ្រាវ ដែលមានកំហុសឆ្គងយ៉ាងជាក់ស្តែងរបស់របាយការណ៍នេះ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានកត់សម្គាល់ថា របាយការណ៍អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស "ហាក់ដូចជារបាយការណ៍វាយតម្លៃលើប្រភពជាច្រើនខុសៗគ្នា ដែលបានយោងនៅក្នុងនោះ ហើយមិនមែនជារបាយការណ៍វាយតម្លៃលើប្រភពដែលបានលើកឡើងនោះឡើយ" និយាយម្យ៉ាងទៀតគឺថារបាយការណ៍នេះគ្រាន់តែជាការប្រមូលផ្តុំយ៉ាងច្រើន នូវព័ត៌មានបន្ទាប់បន្សំ ដែលត្រូវបានទទួលយកធ្វើជាភស្តុតាង ហើយដែលត្រូវបានអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងពឹងផ្អែកយ៉ាងច្រើន នៅក្នុងសាលក្រមសំណុំរឿង ០០២/០១ របស់ខ្លួន។ ប៉ុន្តែ នៅក្នុងករណីពិសេសមួយនេះ អង្គជំនុំជម្រះបែរជាចាត់ទុកថា របាយការណ៍អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស "មិនសមស្របសម្រាប់បញ្ជាក់ពីអង្គហេតុ ដែលជាគោលដៅនៃការស្នើសុំពិនិត្យភស្តុតាង អនុលោមតាមវិធាន ៨៧(៣) នៃវិធានផ្ទៃក្នុងឡើយ ហើយ[]ក៏មិនមានប្រយោជន៍សម្រាប់នាំមកនូវការស្វែងរកការពិត អនុលោមតាមវិធាន ៨៧(៤) នៃវិធានផ្ទៃក្នុងនោះដែរ"[44]។ ផ្អែកលើសេចក្តីសម្រេចនេះអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានហាមឃាត់មិនឲ្យមេធាវីការពារក្តីយោងទៅរបាយការណ៍អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងអំឡុងពេលសួរដេញដោលសាក្សីទីមួយអំពីការប្រព្រឹត្តលើជនជាតិចាមក្នុងតំបន់២១[45]។ មេធាវីការពារក្តីកត់សម្គាល់ថា នៅពេលនោះថា ការនេះបាននាំទៅដល់ "ការព្យាយាមលាក់ការពិតអំពីអ្វីដែលបានកើតឡើង"[46]។ អាស្រ័យហេតុនេះ

---

[43] ឯកសារ E347, 'សំណើសុំដាក់បញ្ចូលឯកសារថ្មីៗទៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ អនុលោមតាមវិធាន ៨៧(៤) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង" ចុះថ្ងៃទី ០៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៥។

[44] ឯកសារ E347/1, 'សេចក្តីសម្រេចលើសំណើរបស់ ខៀវ សំផន អនុលោមតាមវិធាន ៨៧(៤) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង សុំឲ្យទទួលយកធ្វើជាភស្តុតាងថ្មី ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២', ចុះថ្ងៃទី ២៩ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៥, កថាខណ្ឌ ៤។

[45] ប្រតិចារិត សវនាការ ថ្ងៃទី០៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់២៤ ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់៤។

[46]ឯកសារ E1/343.1 ថ្ងៃទី ៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ២០១៥ ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ៨ ដល់៩។

ហើយ មេធាវីការពារក្តីនឹងធ្វើការស្នើសុំដល់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក្នុងពេលឆាប់ៗនេះឲ្យធ្វើការពិចារណាឡើងវិញលើសេចក្តីសម្រេចនេះ នៅក្នុងសំណើនាពេលខាងមុខ ហើយនឹងធ្វើការសម្រេចទៅលើសំណើនោះ មុនពេលសាក្សីអ្នកជំនាញ Ysa Osman មកបង្ហាញខ្លួន។

III. ច្បាប់ជាធរមាន

16. អនុលោមតាមវិធាន ៨៧(៤) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ភាគីនៅគ្រប់ដំណាក់កាលនីតិវិធីក្នុងអំឡុងពេលជំនុំជម្រះអាចស្នើសុំអង្គជំនុំជម្រះឲ្យ "កោះហៅ ឬ ស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលណាម្នាក់ក្នុងឋានៈជាសាក្សី ឬ ទទួលយកនូវភស្តុតាងថ្មី ដែលមានប្រយោជន៍សម្រាប់នាំមកនូវការស្វែងរកការពិត" ក្នុងករណី "សក្ខីកម្ម ឬ ភស្តុតាង ដែលបានស្នើសុំនោះ ពុំអាចរកបាននៅមុនពេលការចាប់ផ្តើមជំនុំជម្រះ" និងផ្អែកតាមខ្លឹមសារដែលមានចែងនៅក្នុងវិធាន ៨៧ (៣)។ ក្នុងករណីសក្ខីកម្ម ឬ ភស្តុតាង ដែលបានស្នើសុំនោះអាចរកបាននៅមុនពេលការចាប់ផ្តើមជំនុំជម្រះ អង្គជំនុំជម្រះបានសម្រេចរួចហើយថា អង្គជំនុំជម្រះអាចទទួលយកបាន "ដរាបណាផលប្រយោជន៍នៃយុត្តិធម៌តម្រូវ ជាពិសេស ដរាបណាភស្តុតាងទាំងនេះជាភស្តុតាងដោះបន្ទុកដែលតម្រូវឲ្យធ្វើការវាយតម្លៃដើម្បីជៀសវាងការសម្រេចសេចក្តីដោយអយុត្តិធម៌"[47] ឬ ក្នុងករណីដែល "ភស្តុតាងទាក់ទងជិតស្និទ្ធទៅនឹងឯកសារដែលមាននៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះរួចហើយ និង [...] ផលប្រយោជន៍យុត្តិធម៌តម្រូវឲ្យវាយតម្លៃប្រភពទាំងនេះរួមគ្នា"[48]។ ដើម្បីបំពេញលក្ខខណ្ឌតម្រូវក្នុងវិធាន ៨៧(៣) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ភស្តុតាងទាំងឡាយដែលបានដាក់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងចាំបាច់គ្រាន់តែជាភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធ និងអាចទុកចិត្តបាន*ជាបឋម*ជាការស្រេច[49]។

17. វិធាន ៩១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុងផ្តល់អំណាចឲ្យអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង "ស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋ

---

[47] ឯកសារ E307/1 "សេចក្តីសម្រេចលើសំណើរួមរបស់ភាគីសុំការបំភ្លឺអំពីការអនុវត្តវិធាន ៨៧(៤) (ឯកសារ E307) និងសេចក្តីជូនដំណឹងរបស់ក្រុមមេធាវីការពារក្តី នួន ជា ស្តីពីការមិនដាក់បញ្ជីភស្តុតាងដែលបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាព (ឯកសារ E305/3)" ចុះថ្ងៃទី១១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០១៤ កថាខណ្ឌ៣ *ស្របគ្នាជាមួយនឹង*ឯកសារ E190 "សេចក្តីសម្រេចទាក់ទិននឹងឯកសារថ្មីៗ និងបញ្ហាពាក់ព័ន្ធដទៃទៀត" ចុះថ្ងៃទី៣០ ខែមេសា ឆ្នាំ២០១២ កថាខណ្ឌ ៣៦។

[48] ឯកសារ E289/2 "សេចក្តីសម្រេចលើសំណើដោយអនុលោមតាមវិធាន៨៧(៤)នៃវិធានផ្ទៃក្នុងរបស់សហមេធាវីនាំមុខតំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីដែលសុំដាក់ភស្តុតាងថ្មីនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ (ឯកសារ E289) និងចម្លើយតបរបស់ ខៀវ សំផន (ឯកសារ E289/1)" ចុះថ្ងៃទី១៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០១៣ កថាខណ្ឌ៣។

[49] ឯកសារ E313 "សាលក្រមសំណុំរឿង ០០២/០១" ចុះថ្ងៃទី៧ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១៤ កថាខណ្ឌ២៦។

ឬវេណី សាក្សី និងអ្នកជំនាញទៅតាមលំដាប់ដែលខ្លួនយល់ឃើញថាមានប្រយោជន៍”។ យោង តាមវិធាននេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងធ្លាប់បានសម្រេចនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ រួចហើយ ថា ការស្តាប់សក្ខីកម្មសាក្សី [redacted] គួរតែពន្លឿន ធ្វើឡើងដោយហេតុថា “បើទោះជា [redacted] ពាក់ព័ន្ធខ្លាំងបំផុតទៅនឹងអង្គហេតុដែលត្រូវបានគ្រោងសម្រាប់ពេលក្រោយៗនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ ក៏ដោយ ក៏អង្គជំនុំជម្រះយល់ឃើញថាជាការសមស្រប ដែលត្រូវស្តាប់សក្ខីកម្មរបស់ [redacted] ក្នុងអំឡុងពេលពិនិត្យលើអង្គហេតុដំបូងៗ ប្រសិនបើគាត់អាចចូលរួមបាននោះ”[50]។

IV. ឧឡឹករណ៍

ក. សាក្សីចំនួនពីររូបដែលត្រូវពន្លឿនការកោះហៅ៖ [redacted] និង [redacted]

18. ដូចមេធាវីការពារក្តីធ្លាប់បានបញ្ជាក់នាពេលមុនរួចមកហើយថា មិនគ្រាន់តែ [redacted] ដែលជាសាក្សីសំខាន់នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ទាក់ទងនឹងការជម្លៀសពីទីក្រុងភ្នំពេញ និងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់នៅទួលពោធិជ្រៃនោះទេ[51] តែថែមទាំង “ប្រាកដណាស់នៅតែជា*សាក្សីដ៏សំខាន់នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ និងសំណុំរឿង ០០២ ជាទូទៅ*”[52]ផងដែរ។ [redacted] នៃបណ្តឹងដិតចិត្តលើកទីពីរ មេធាវីការពារក្តីបានពីពណ៌នាអំពីការរំពឹងលើសក្ខីកម្មរបស់ [redacted] នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ ដូចខាងក្រោម៖

> ក្នុងនាមជាឥស្សរជនជាន់ខ្ពស់ម្នាក់នៅក្នុងបក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជា ដែលគាំទ្រដោយវៀតណាមដែលបានធ្វើការប្រឆាំង និងចុងក្រោយបានផ្តួលរំលំក្រុមដែលដឹកនាំដោយ ប៉ុល ពត និង នួន ជា នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ [redacted] នឹងអាចផ្តល់ជូននូវភស្តុតាងផ្ទាល់ពិសេសអំពី *ក្នុងចំណោមប្រការផ្សេងទៀត* ផ្នែកផ្ទៃក្នុងរបស់បក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជាដែលរត់ចេញពីប្រទេស និងការចោទប្រកាន់អំពីប្រល័យពូជសាសន៍ជន

---

[50] [redacted]។

[51] F16 បណ្តឹងសាទុក្ខ [redacted]

[52] [redacted]។

ជាតិវៀតណាម និងជនជាតិចាមនៅក្នុងភូមិភាគបូព៌ា[53]។

19. ចំណែក [redacted] ប្រហែលជាសាក្សីសំខាន់បំផុតទីពីរនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ នឹងអាចផ្តល់សក្ខីកម្មលើបញ្ហាគន្លឹះជាច្រើនដែលកំពុងធ្វើការតវ៉ានៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២។ ទាក់ទងនឹងការការយោងជាក់លាក់អំពីប្រធានបទក្នុងសវនាការបច្ចុប្បន្នអំពីការប្រព្រឹត្តលើជនជាតិចាម មេធាវីការពារក្តីកត់សម្គាល់ឃើញថា កងកម្លាំងយោធាភូមិភាគបូព៌ាបានជាប់ពាក់ព័ន្ធយ៉ាងជ្រៅនៅក្នុងការបង្ក្រាបការបះបោរជនជាតិចាមដែលស្ថិតនៅក្នុងវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០២ រួមទាំងការបះបោរនៅភូមិកោះផល ភូមិស្វាយឃ្លាំង និងភូមិទ្រា ដែលអាស្រ័យហេតុនេះហើយ ទាំង [redacted] និង [redacted] អាចផ្តល់សក្ខីកម្មអំពីសកម្មភាពទាំងនេះ។

20. [redacted] ស្ថិតនៅក្រោមលេខាភូមិភាគបូព៌ា សោ ភឹម ក្នុងឋានានុក្រមយោធាភូមិភាគត្រឹមតែពីរថ្នាក់ប៉ុណ្ណោះនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥។ តាមការទទួលស្គាល់របស់គាត់ ចាប់ពីពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧៥ [redacted]កងកម្លាំងយោធាទាំងអស់នៅភូមិភាគបូព៌ា សមាជិកគណៈភូមិភាគបូព៌ា និង[redacted] នៅភូមិភាគបូព៌ា[54]។ គាត់ក៏ជាប់ទំនាក់ទំនងគ្រួសារជាមួយនឹងតំបន់ ២១ ក្នុងភូមិភាគបូព៌ាផងដែរដោយសារថាប្អូនស្រីរបស់គាត់ឈ្មោះ [redacted] បានរៀបការជាមួយនឹង[redacted]តំបន់ ២១ [redacted][55]។ ចំណែក [redacted] ក៏ស្ថិតនៅក្រោម សោ ភឹម ក្នុងឋានានុក្រមស៊ីវិលភូមិភាគបូព៌ាតែមួយថ្នាក់ផងដែរ។ ចាប់ពីខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៧៥

---

53 [redacted]។

54 [redacted] *សូមមើលផងដែរ* ឯកសារ E3/1593 Ben Kiernan *របបប៉ុលពត* ERNs 00678511 និង 00678542 (ទំព័រ ៣២ និង៩៥)។

55 [redacted] (ដែលបានលើកឡើងថា "ខ្ញុំបាត់បងប្អូនថ្លៃបីនាក់។ [ទីមួយឈ្មោះ] [redacted] ត្រូវជាប្តីរបស់ [redacted] [redacted])។ *សូមមើលផងដែរ* ឯកសារ E3/494 "របាយការណ៍អ្នកជំនាញការ Craig Etcheson" ថ្ងៃទី១៨ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៧ ERN 00142836។

រហូតដល់ថ្ងៃទី២៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៧៨[56] គាត់បានបម្រើការងារជា [redacted] តំបន់ ២១ នៅភូមិភាគបូព៌ា [redacted][57]។ និយាយឲ្យខ្លីមក [redacted] គឺជាសមាជិកជាន់ខ្ពស់បំផុតនៃរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចនៅភូមិភាគភូមិបូព៌ាដែលនៅរស់រានមានជីវិតមកទល់សព្វថ្ងៃ ហេតុនេះហើយគាត់មិនគ្រាន់តែដឹងលើអំពីរចនាសម្ព័ន្ធនៅក្នុងភូមិភាគបូព៌ាជាទូទៅ និងតំបន់២១ជាពិសេសនោះទេ[58] តែលើសពីនេះនោះ គាត់ទំនងជាដឹងឮដោយផ្ទាល់អំពីបញ្ហាដែលបានចេញមកពីថ្នាក់កំពូលបំផុតនៃឃោធាភូមិភាគទៅថ្នាក់ស្រុក និងឃុំ និងវិសាលភាពដែលបញ្ហាទាំងនោះ ប្រសិនបើពុំខុសទេ ពីដំបូងបានចេញមកពីគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ឬ គណៈមជ្ឈិម ឬ បើពុំដូច្នោះទេបានផ្តួចផ្តើមនៅក្នុងភូមិភាគនេះ។ ព័ត៌មានបែបនេះមានសារសំខាន់ និងពុំមានអ្វីជំនួសបានសម្រាប់បង្ហាញថាតើវាមានគោលនយោបាយកំណត់គោលដៅជនជាតិចាមនៅក្នុងតំបន់ ២១ នៅភូមិភាគបូព៌ា និងប្រសិនបើមែននោះ ថាតើគោលនយោបាយនេះនៅទីបំផុតមានអ្វីទាក់ទងនឹង នួន ជា ដែរឬទេ។

21. តាមពិតទៅ ភ័ស្តុតាងនៅក្នុងសំណុំរឿងលើកឡើងថា សាក្សីទាំងពីរដឹងឮជាក់លាក់ និងលម្អិតអំពីការប្រព្រឹត្តលើជនជាតិចាមនៅភូមិភាគបូព៌ា។ នៅក្នុងកិច្ចសម្ភាសន៍របស់គាត់ជាមួយនឹង Ben Kiernan ក្នុងឆ្នាំ១៩៨១ [redacted] ចោទប្រកាន់ថា ប៉ុល ពត គ្រាន់តែ "ឲ្យពួកចាមអនុវត្តគោលនយោបាយដូចប្រជាជនខ្មែរធម្មតាដែរ" ហើយកត់សម្គាល់ថា ការបះបោរបានកើតឡើងមែន[59]។ លើសពីនេះ ដោយសារនៅពេលនេះ ជា ស៊ីម បានទទួលមរណភាពហើយនោះ [redacted] (តាមអ្វីដែលយើងដឹង) គឺជាសាក្សីតែម្នាក់គត់ដែលនៅរស់ក្នុងចំណោមសាក្សីមួយចំនួនតូចដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានសំអាងក្នុងការបង្ហាញជាមូលដ្ឋានលើការអះអាងរបស់ខ្លួននៅក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋានស្ថាពរថា "ប៉ុល ពត ជាលេខា ប.ក.ក បានធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ដោយអំពាវនាវឲ្យធ្វើទុក្ខបុក

---

56 [redacted]។

57 [redacted]។

58 *សូមមើលផងដែរ* [redacted]

59 [redacted]។

ម្នេញ និងបំផ្លិចបំផ្លាញទៅលើជនជាតិចាម"[60] ហើយនៅសន្និបាតរបស់មេដឹកនាំ ប.ក.ក នាថ្ងៃទី ២០ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៧៥ ក្នុងក្រុងភ្នំពេញ កម្មាភិបាលត្រូវបានណែនាំអំពីផែនការស្ដីពីគោលនយោបាយប្រាំបីចំនុចរបស់ ប.ក.ក ដែលចំណុចទីប្រាំគឺ "ត្រូវលុបបំបាត់វាល់សាសនាដោយសារវាសុទ្ធតែប្រតិកិរិយា"[61]។ គាត់ក៏ជាសាក្សីតែម្នាក់គត់ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានសំអាងនៅក្នុងសេចក្ដីសន្និដ្ឋានស្ដាពរនៅពេលដែលបានអះអាងថា នៅសន្និបាតនាថ្ងៃទី២០ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៧៥ "ប៉ុល ពត បានណែនាំឲ្យកម្មាភិបាល ប.ក.ក ត្រូវបង្ខំជនជាតិចាមឲ្យចិញ្ចឹមជ្រូក និងទទួលទានសាច់ជ្រូក ហើយប្រសិនបើជនណាមួយជំទាស់នឹងត្រូវសម្លាប់ចោល"[62]។ នៅក្នុងកិច្ចសម្ភាសន៍របស់គាត់ជាមួយនឹង Kiernan [redacted] ក៏បានបង្ហាញការយល់ឃើញរបស់ខ្លួនប្រហែលជាទាក់ទងនឹងការបះបោរនៅកោះផលថា៖

> [ទាក់ទងនឹង]ការបង្ក្រាបប្រជាជនចាម កងទ័ពរបស់[ខ្ញុំ]មិនបានទៅចូលរួមទេ[]។ <u>វាជាសន្តិសុខ[]របស់មូលដ្ឋាន ឃុំ ភូមិ ស្រុក។</u> វាទើបតែត្រូវបានបង្កើតថ្មីនៅជិត[ពាក្យខ្មែរមិនច្បាស់]កោះ នោះ[63]។

22. សហព្រះរាជអាជ្ញាបានលើកឡើងនៅក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានស្ដាពររបស់ខ្លួនថា បកក អនុវត្តគោលនយោបាយប្រល័យពូជសាសន៍ "ដើម្បីកម្ទេចក្រុមជាតិពន្ធុ និងក្រុមចាម"[64]។ តែ [redacted] បានលើកឡើងផ្ទុយទៅវិញថា ការប្រព្រឹត្តលើជនជាតិចាមគឺដោយសារតែនិន្នាការបំបែកខ្លួន។ គាត់បានពិពណ៌នានៅក្នុងកិច្ចសម្ភាសន៍មួយផ្ដល់ជូន Stephen Heder អំពីករណីថាតើយ៉ាងហោចណាស់ការបះបោរពីររបស់ជនជាតិចាមកើតឡើងដោយរបៀបណា។ គាត់បានបង្ហាញអត្ត

---

[60] ឯកសារ D390 ដីកាសន្និដ្ឋានស្ដាពររបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា កថាខណ្ឌ ៧៥៥ លេងយោងជើងទំព័រ ៣៧៦៧ (ដែលសាក្សីម្នាក់ទៀតក្រៅពី [redacted] ដែលត្រូវបានយកមកសំអាងគឺសព ជា ស៊ឹម)។ សូមមើលកថាខណ្ឌ ៥ខាងលើ។

[61] ឯកសារ D390 ដីកាសន្និដ្ឋានស្ដាពររបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា កថាខណ្ឌ ៧៥៧ លេងយោងជើងទំព័រ ៣៧៧៤ (ដែលប្រភពតែមួយគត់គឺចេញមកពីសព មាត់ លី ដូចបានដកស្រង់នៅក្នុងសៀវភៅ អ៊ីសា ឧស្មាន និងសព ជា ស៊ឹម)សូមមើលកថាខណ្ឌ ៥ ខាងលើ។។

[62] ឯកសារ D390 ដីកាសន្និដ្ឋានស្ដាពររបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា កថាខណ្ឌ ៧៥៧ លេងយោងជើងទំព័រ ៣៧៧៥។

[63] ឯកសារ E3/1568 កិច្ចសម្ភាសន៍របស់ Kiernan ជាមួយនឹង ជា ស៊ឹម-[redacted] ERN 00651891 (ចំណារក្នុងឯកសារដើម ការគូសបញ្ជាក់បន្ថែម)។ *សូមមើលផងដែរ* ឯកសារ E3/1593 Ben Kiernan *របបប៉ុលពត* ERNs 00678636 (ទំព័រ ២៦៥) ពិពណ៌នាសក្ដីកម្មរបស់ [redacted] ពាក់ព័ន្ធនឹងចំណុចនេះ ហើយបានកត់សម្គាល់ថា Stephen Heder បានទាញសេចក្ដីសន្និដ្ឋានដូចគ្នា។

[64] ឯកសារ D390 ដីកាសន្និដ្ឋានស្ដាពររបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា កថាខណ្ឌ ៧៥៣។

សញ្ញាណដំបូងអំពីហ៊ុលរ៉ូចំប៉ាដែលគាត់បាននិយាយថា បានដឹកណាំដោយ Sabuon Leskanen និង "មានចេតនាបង្កើត*រដ្ឋនៅក្នុងរដ្ឋ*ពីព្រោះថាជនជាតិចាមមានបំណងចង់កាន់កាប់ទឹកដីកម្ពុជាភាគខាងកើតទន្លេមេគង្គរហូតដល់អាណាមកណ្ដាល [ពោលគឺ វៀតណាម] ដើម្បីបង្កើតរដ្ឋ"[65]។ ទីពីរគឺក្បាល ឬ ទំនងជាខ្មែរស (ត្រូវបានបកប្រែថាខ្មែរស) ដែលគាត់បានពិពណ៌នាថាជា "ប្រតិបត្តិការណ៍នៅទូទាំងប្រទេសក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣-ឆ្នាំ១៩៧៤ ដោយមានសមាសភាពជនជាតិខ្មែរ និងជនជាតិចាម។ [...] សម្រាប់អ្នកដែលត្រូវបានចាប់ខ្លួន ពួកគេបានឆ្លើយទម្លាក់កំហុសថា វៀតណាមគឺជាអ្នកដែលបានបញ្ជាពួកគេឲ្យទម្លាក់របបប៉ុលពតនៅពេលនោះ"[66]។ [redacted] ក៏បានលើកឡើងអំពីអត្ថិភាពនៃចលនាបះបោរមួយទៀតមានឈ្មោះស្រដៀងគ្នាដែលគាត់បានហៅថាជា "ក្បាលស" ចំណែកអត្ថបទក្នុងឆ្នាំ១៩៧៤ មួយក្នុង*កាសែតវ៉ាស៊ីងតោនប៉ុស្តិ៍* និពន្ធដោយអ្នកកាសែត James Fenton បានរៀបរាប់បន្តរបាយការណ៍ជនភៀសខ្លួនអំពី៖

> កងកម្លាំងបះបោរនៅក្នុងខេត្តកំពង់ចាម ដែលក្រុមមួយហៅថាខ្មែរសបានបំបែកខ្លួនចេញពីពួកខ្មែរក្រហម ហើយត្រឡប់ទៅចូលក្នុងព្រៃ។ ពួកខ្មែរសដែលមេដឹកនាំរបស់ពួកគេជាអតីតមន្ត្រីកុម្មុយនីស្តគឺភាគច្រើនជា<u>ពួកមូស្លីមចាម</u>។ ពួកនេះគាំទ្រសីហនុ និងប្រឆាំងនឹងសមូហភាពហូបនីយកម្មទ្រព្យសម្បត្តិ។ ពួកគេជាធម្មតាជឿលើការលុបបំបាត់ជនកណ្ដាល[67]។

23. ភ័ស្តុតាងទាំងនេះអាចផ្ដល់ជូននូវការពន្យល់មួយផ្សេងអំពីការជម្រុញឲ្យកើតមានការបះបោរជនជាតិចាមនានាពីដំបូងនៅក្នុងតំបន់ ២១ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥។ [redacted] ក៏បានផ្ដល់ព័ត៌មានលម្អិតបន្ថែមអំពីការបះបោរទាំងនេះនៅក្នុងកិច្ចសម្ភាសន៍របស់គាត់ជាមួយនឹង Heder។ គាត់ក៏បានពន្យល់អំពីករណីថា តើជនជាតិចាមបានបះបោរដោយរបៀបណានៅស្វាយឃ្លាំង "ប្រឆាំងជាមួយនឹងរដ្ឋអំណាចស្រុកហ្នឹងទៅចាប់ជនជាតិឥស្លាម" ចំណែកនៅកោះផល ជនជាតិចាម "បានកាប់កម្មាភិបាលឃុំមួយស្លាប់ ហើយដណ្ដើមបានអាវុធការ៉ូបីន"[68]។ គាត់ក៏បានពិពណ៌នាអំពី "ចលា

---

[65] [redacted]។

[66] [redacted]។

[67] សូមមើល ឯកសារ F2/8.1.30 James Fenton "កម្ពុជា៖ កុម្មុយនីស្តនិយមផ្លាស់ប្ដូររបៀបរបបរស់នៅ" *កាសែតវ៉ាស៊ីងតោនប៉ុស្តិ៍* ថ្ងៃទី២៤ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៧៤ ទំព័រ K1 (ការគូសបញ្ជាក់បន្ថែម)។ *សូមមើលផងដែរ* ឯកសារ E3/1593 Ben Kiernan *របបប៉ុលពត* ERNs 00678529 (ទំព័រ ៦៨)។

[68] [redacted]។

ចលក្នុងស្រុកផ្សេងៗទៀតដែលមានជនជាតិឥស្លាម" ប៉ុន្តែនៅទីបំផុត ការបះបោររបស់ជនជាតិចាម "ត្រូវបាន*កំទេចចោល*ទាំងអស់"[69]។ ភស្តុតាងទាំងនេះគាំទ្រនូវការចោទប្រកាន់ថា ការបង្ក្រាបដោយតំបន់ ២១ នៅភូមិភាគបូព៌ាលើការបះបោររបស់ជនជាតិចាមក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥ មានភាពសាហាវដូចការប្រព្រឹត្តលើជនជាតិចាមដូចបានចោទប្រកាន់ថាបានកើតឡើងនៅភូមិភាគមជ្ឈិម (ឧត្តរចាស់) ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ និងនៅភូមិភាគបូព៌ាក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៨ ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានសំអាង។ ភស្តុតាងទាំងនេះលើកឡើងថា នៅក្នុងការបង្ក្រាបការបះបោរក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥ យោធាភូមិភាគបូព៌ាបានចាប់ប្រជាជន រួមទាំងអ្នកឈឺ "យកមកដាក់កាណូត និងបោះទម្លាក់ទៅក្នុងទឹកដែរ" "បំបែកក្បាលជនជាតិចាមដោយវាយនឹងដងចប" ហើយ "បានយកក្បាលមនុស្សមកដោតលើបង្គោលយ៉ាងច្រើនដើម្បីតាំងបង្ហាញឱ្យប្រជាជនឃើញនៅតាមបណ្ដោយច្រាំងទន្លេមេគង្គ"[70]។

24. ទោះបីជា [redacted] និង [redacted] មានភាពពាក់ព័ន្ធយ៉ាងខ្លាំងបំផុតនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ ប្រហែលជាជាមួយនឹងផ្នែកស្ដីពីជម្លោះប្រដាប់អាវុធជាមួយវៀតណាម "ការបោសសម្អាតផ្ទៃក្នុង"នៅក្នុងភូមិភាគបូព៌ា និងតួនាទីរបស់ នួន ជា ក៏ដោយ ក៏មេធាវីការពារក្ដីស្នើសុំឱ្យអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងប្រើប្រាស់ឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួនអនុលោមតាមវិធាន ៩១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ដើម្បីពន្លឿន និងកំណត់ការស្ដាប់សក្ខីកម្មរបស់ [redacted] និង [redacted] ឱ្យបានឆាប់តាមដែលអាចធ្វើទៅបាននៅក្នុងវគ្គទាក់ទងនឹងការប្រព្រឹត្តលើជនជាតិចាម។ ករណីនេះគឺពីព្រោះតែមេធាវីការពារក្ដីជឿជាក់ថា ការយល់ឃើញស៊ីជម្រៅពុំធ្លាប់បានឮនៅក្នុងហេតុការណ៍នានា រចនាសម្ព័ន្ធ សេចក្ដីសម្រេច និងគោលនយោបាយក្នុងតំបន់ ២១ នៅភូមិភាគបូព៌ាអាចនឹងជះឥទ្ធិពលយ៉ាងធំធេងលើការវិវឌ្ឍជាហូរហែរបស់អង្គជំនុំជម្រះ និងជំហរ និងការយល់ឃើញរបស់ភាគីអំពីហេតុការណ៍នានាទាក់ទងនឹងការប្រព្រឹត្តលើជនជាតិចាម។ សក្ខីកម្មរបស់ពួកគេក៏ទំនងជាជះឥទ្ធិពលលើសំណួរនានាដែលភាគី និងចៅក្រមសួរទៅកាន់សាក្សីដែលនៅសេសសល់នៅក្នុងអង្គហេតុស្ដីពីការប្រព្រឹត្តលើជនជាតិចាម ដែលជាហេតុបន្ថយអានុភាពចាំបាច់ត្រូវកោះហៅសាក្សីនានាសារជាថ្មីដើម្បីយកមកដេញដោលបន្ថែមទៀតនាកាលបរិច្ឆេទក្រោយៗ។

---

[69] [redacted]។

[70] ពាក់ព័ន្ធនឹងករណីនេះ សូមមើល ឯកសារ E3/1593 Ben Kiernan *របបប៉ុលពត* ERNs 00678636 (ទំព័រ ២៦៤-២៦៥) ដែលដកស្រង់ភស្តុតាងរបស់សាក្សីជនជាតិចាមឈ្មោះ Sop Khatidjah និង Kob Math ព្រមទាំង François Ponchaud។ ឯកសារ E243.1 François Ponchaud *កម្ពុជា៖ឆ្នាំសូន្យ* ERNs 00862093 (ទំព័រ ១៣៣)។

25. ជាងនេះទៅទៀតនោះ [redacted] និង [redacted] នឹងបង្ហាញការយល់ឃើញស៊ីជម្រៅលើផ្នែកស្នូលនៃរឿងក្ដីរបស់មេធាវីការពារក្ដី។ ផ្នែកស្នូលនេះគឺ ក្រៅពីមានឋានានុក្រម "វាងពីរ៉ាមីត" មានវិន័យ រួបរួមគ្នា ប.ក.ក ហ៊ុមព័ទ្ធទៅដោយការរង្គោះរង្គើផ្ទៃក្នុងរហូតមក ហើយក្រុមមានកម្លាំងខ្លាំងស្មើគ្នា និងផ្សេងៗគ្នា (រួមទាំងក្រុមមួយដែលបានដឹកនាំដោយលេខាភូមិភាគបូព៌ា សោ ភឹម និងលេខាភូមិភាគពាយ័ព្យ រស់ ញឹម) បានអនុវត្តកម្មវិធីប្រណាំងប្រជែងគ្នាក្នុងគោលបំណងចាប់យកការគ្រប់គ្រងទាំងមូលលើបក្ស និងប្រទេស ព្រមទាំងក្រុមមួយនោះក្នុងចំណោមក្រុមទាំងនេះក៏ព្យាយាមតស៊ូដើម្បីផលប្រយោជន៍យ៉ាងហោចណាស់សម្រាប់វៀតណាម បើមិនសម្រាប់សូវៀតទេនោះ។ ជំហរនេះត្រូវបានសង្ខេបនៅក្នុងសំណើសុំលើកទីប្រាំមួយដែលមេធាវីការពារក្ដីបានដាក់នាពេលថ្មីៗដើម្បីស្នើសុំឱ្យទទួលយកភ័ស្ដុតាងថ្មីដែលបានដាក់ជូនអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៅក្នុងអំឡុងបណ្ដឹងសាទុក្ខរបស់មេធាវីការពារក្ដីប្រឆាំងនឹងសាលក្រមសំណុំរឿង ០០២/០១[71]។

ខ. សាក្សីបន្ថែម៖ លោក ហ៊ុន សែន

26. ចាប់តាំងពីពាក់កណ្ដាលខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ លោក ហ៊ុន សែន គឺជាប្រធានសេនាធិការប្រចាំកងវរសេនាតូច ៥៥ នៅតំបន់ ២១ ភូមិភាគបូព៌[72]។ របាយការណ៍របស់ HRW ដកស្រង់ភ័ស្ដុតាងគួរឱ្យជឿជាក់ និងបញ្ជាក់បានដែលបង្ហាញថា យោធាដែលនៅក្រោមបញ្ជារបស់លោក ហ៊ុន សែន បានចូលរួមការបង្ក្រាបការបះបោររបស់ជនជាតិចាមនៅស្វាយឃ្លាំង[73]។ ជាពិសេស របាយការណ៍នេះ បង្ហាញថា៖

> ប្រហែលជានៅឆ្នាំ ១៩៧២ លោក ហ៊ុន សែន ត្រូវបានតែងតាំងជាមេបញ្ជាការអនុសេនាធំ ទទួលបន្ទុកកម្លាំងពិសេសចំនួនប្រហែល ១៣០ នាក់ ដែលជាផ្នែកមួយនៃកងមួយនៅតំបន់ ២១។ កងនេះគេដាក់ថា កងវរសេនាតូច ៥៥ ហើយសរុបមានកងអនុសេនាធំចំនួន ៣[...]។

---

[71] សូមមើល ឯកសារ F2/8 "សំណើលើកទីប្រាំមួយរបស់ នួន ជា សុំឱ្យពិចារណា និងទទួលយកភ័ស្ដុតាងបន្ថែមទាក់ទងនឹងបណ្ដឹងសាទុក្ខប្រឆាំងនឹងសាលក្រមនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១" ចុះថ្ងៃទី១១ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១៥ ផ្នែកទី IV: ក្បាល និងកន្ទុយក្រពើ(កថាខណ្ឌ ២៤-៧០)។

[72] សូមមើល ឯកសារ **E347.3**, Human Rights Watch, *30 Years of Hun Sen: Violence, Repression, and Corruption in Cambodia*, ចុះថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៥ ("របាយការណ៍ HRW") ទំព័រ ១៩, ឯកសារ **E3/1593**, Ben Kiernan, *របបប៉ុល ពត*, ERN 00678687 (ទំព័រ ៣៧០), ឯកសារ **E3/5261**, 'កំណត់ហេតុស្ដាប់ចម្លើយសាក្សី សូ ស៊ីម៉ុច' ចុះថ្ងៃទី ១២ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៨ ERN 00274338។

[73] សូមមើល កថាខណ្ឌ ១៧ ខាងលើ។

បន្ទាប់ពីខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ខណៈដែលសម្រាកនៅមន្ទីរពេទ្យ លោក ហ៊ុន សែន ត្រូវបានតែងតាំងជាប្រធានសេនាធិការកងវរសេនាធំពិសេសស្វយ័ត នៅភូមិភាគបូព៌ា ជាកងមួយក្នុងចំណោមកងវរសេនាធំចំនួនបី នៅតំបន់ផ្សេងៗនៅភូមិភាគនេះ។ តាមការអនុវត្តរបស់ ប.ក.ក នៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធនេះ លេខាតំបន់របស់ ប.ក.ក អនុវត្តសិទ្ធិអំណាចលើយោធាតំបន់។ ដោយកើតចេញពីកងវរសេនាធំតំបន់ ២១ សម័យសង្គ្រាម កងវរសេនាធំនេះមានកងវរសេនាតូច ៥៥, ៥៩ និង ៧៥។ លោក ហ៊ុន សែន នៅពេលដំណាលគ្នានោះ គឺជាមេបញ្ជាការរងម្នាក់នៃកងវរសេនាធំនេះ ដូច្នេះ គាត់បានកាន់តំណែងនានាដែលឱ្យគាត់មានសិទ្ធិអំណាចលើកងកម្លាំងសរុបចំនួន ២, ០០០ នាក់នៅក្នុងកងវរសេនាធំនេះ។ នៅត្រឹមខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៥ លោក ហ៊ុន សែន មានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីចូលរួមកិច្ចប្រជុំនានា ហើយក្រោយមកទៀតមិនយូរប៉ុន្មានគាត់បានចូលកងវរសេនាធំរបស់គាត់ ដែលត្រូវបានដាក់ពង្រាយទៅព្រំដែនជាមួយប្រទេសវៀតណាម នៅស្រុកមេមត់ តំបន់ ២១[74]។

27. របាយការណ៍របស់ HRW បន្តពិភាក្សាអំពីតួនាទីរបស់លោក ហ៊ុន សែន នៅក្នុងការបង្ក្រាបការបះបោរជនជាតិចាមនៅស្រុកក្រូចឆ្មារ តំបន់ ២១ នៅខែ កញ្ញា-ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥៖

ព័ត៌មានផ្សេងទៀត គឺខុសពីរឿងរ៉ាវរបស់លោក ហ៊ុន សែន ដោយព័ត៌មានទាំងនោះ បង្ហាញថា ទោះបីជាកងកម្លាំងស្រុកក្រូចឆ្មារ ប្រហែលជាអាចដោះស្រាយជាមួយភូមិកោះផល ដោយខ្លួនឯងក៏ដោយ ក៏ ក្រោយមក កងវរសេនាតូច ៥៥ នៃកងវរសេនាធំ តំបន់ ២១ បានចូលរួមដោយផ្ទាល់នៅក្នុងការវាយប្រហារស្វាយឃ្លាំង។ តាមសក្ខីកម្មរបស់អតីតយុទ្ធជនម្នាក់មកពីកងវរសេនាធំតំបន់ ២១ បានឱ្យដឹងថា បន្ទាប់ពីការបះបោរនេះបានកើតឡើង ហើយបានរាលដាលដល់ស្វាយឃ្លាំងរួចហើយនោះ កងវរសេនាតូច ៥៥ ត្រូវបានបញ្ជូនពីព្រំដែន ដើម្បីបង្ក្រាបការបះបោរនេះ។ សក្ខីកម្មនេះត្រូវបានបញ្ជាក់តាមព័ត៌មានរបស់អ្នកស្រុកក្រូចឆ្មារម្នាក់ដែលបានសង្កេតឃើញយោធាតំបន់ ២១ ចល័ត ទៅប្រយុទ្ធ ដោយគាត់និយាយថា កងនានាដែលបង្ក្រាបការបះបោររបស់ជនជាតិចាមនៅឆ្នាំ ១៩៧៥ គឺកងកម្លាំងយោធាស្រុកក្រូចឆ្មារ ដែលមានមូលដ្ឋាននៅស្រុកតាមទន្លេមេគង្គ និង កងវរសេនាតូច ៥៥ ដែលចូលមកក្រូចឆ្មារ ពីចម្ការកៅស៊ូទៅខាងត្បូង ដូច្នេះគឺមកពីឆ្ងាយ និងមកយឺតជាងកងកម្លាំងស្រុកក្រូចឆ្មារ។ ព័ត៌មាននេះស្របគ្នាជាមួយនឹងព័ត៌មានរបស់អ្នកភូមិម្នាក់នៅស្វាយឃ្លាំង ដែលនិយាយថា បន្ទាប់ពីយោធាស្រុកក្រូចឆ្មារ ឃើញលេចចេញពីខាងលិចមក ក៏មានយោធារាប់រយនាក់ផ្សេងទៀតក្នុងឯកសណ្ឋានផ្សេង និងកាន់អាវុធធន់ធ្ងន់ បានមកដល់។ ប្រភពទីបួនដែលរស់នៅភូមិស្វាយឃ្លាំងដែរ នៅក្នុងអំឡុងពេលវាយប្រហារបង្ក្រាបនោះ បានបញ្ជាក់ថា មានការវាយប្រហារបួនមុខសញ្ញា រួមមាន កងកម្លាំងស្រុកក្រូចឆ្មារសម្រុកចូលមកជាកម្លាំងទប់ស្កាត់នៅខាងលិចស្វាយឃ្លាំង ហើយកងកម្លាំងរបស់កងវរសេនាធំ តំបន់ ២ មកពីព្រំដែន បានវាយប្រហារពីខាងកើត ខាងត្បូង និងវាយប្រហារតាមកាណូតនៅលើទន្លេមេគង្គ។ ប្រភពនេះបានបញ្ជាក់ថា យោធាទាំងនោះបានវាយប្រហារភូមិនេះដោយប្រើប្រាស់កាំភ្លើងត្បាល់ ៦០ និង ៨០ មីលីម៉ែត្រ ហើយខណៈនោះដែរក៏បានបាញ់អ្នកភូមិ ដោយ

---

[74] ឯកសារ **E347.3**, របាយការណ៍ HRW ទំព័រ ១៥ និង ១៩ (ជើងទំព័រត្រូវបានលុបចេញ)។

> ប្រើប្រាស់កាំភ្លើងវែង និងគ្រាប់បែករ៉ុកកែត សម្លាប់អ្នកភូមិអស់រាប់រយនាក់។ គាត់និយាយទៀតថា យោធាតំបន់ចូលមកតាមចម្ការកៅស៊ូ ឬក៏ទៅខាងត្បូងក្រូចឆ្មារ[75]។

28. មេធាវីការពារក្តី កត់សម្គាល់ថា ព័ត៌មានរបស់ HRW ត្រូវបានបញ្ជាក់តាមរយៈ សូ សីម៉ិច (ជាសាក្សីម្នាក់បន្ថែមទៀតដែលបានស្នើនៅផ្នែក គ ខាងក្រោមនេះ) ដែលបញ្ជាក់ថា កងវរសេនាតូច ៥៥ បានទទួលបញ្ជាបង្ក្រាបការបះបោររបស់ជនជាតិចាម ហើយបានរៀបរាប់ពីការទទួលខុសត្រូវរបស់លោក ហ៊ុន សែន នៅក្នុងសេនាធិការកងវរសេនាធំ តំបន់ ២១ នៅពេលនោះ[76]។ បន្ថែមពីលើនេះទៀត ព័ត៌មាននេះគឺស្របគ្នាជាមួយនឹងសក្ខីកម្មរបស់អ្នកភូមិជនជាតិចាមពីរនាក់មកពីស្វាយឃ្លាំង។ សុះ ពន់យ៉ាមីន បានផ្តល់សក្ខីកម្មនៅក្នុងសវនាការតុលាការថា កងកម្លាំងយោធាមាន "អត់ខ្វះ និយាយអីត្រឹមទូក ឧបករណ៍គេ សូម្បីតែម៉ារីន ក៏គេមានដែរ អ៊ីចឹងលទ្ធភាពគេ។ [...] អាកាបាញ់រះ មិនមែនសម្រាប់តែកាំភ្លើងតូចទេ ច្បាំងគ្នាហើយហ្នឹង អ៊ីចឹងសំខាន់សម្រាប់វាជាក់ស្តែង កាំភ្លើងធំហ្នឹងវាឮសូរស្តាប់អីមិនឮទេ។"[77]។ អ្នកភូមិជាមួយគាត់ឈ្មោះ ម៉ាន ស៊ើន បានប្រាប់ អ៊ីសា ឧស្មានថាកម្លាំងបន្ថែមដែលទើបតែមកដល់មានចំនួនកាន់តែច្រើនឡើងៗរាប់រយនាក់ស្លៀកពាក់ឯកសណ្ឋានខុសពីកងទ័ពស្រុក មានសាក់កាដូ និងមានកាំភ្លើងគ្រប់ធុន។ ខ្មែរក្រហមបាញ់ផ្តោងកាំភ្លើងធំ ជាមួយនឹងកាំភ្លើងធុនតូចសំដៅមកលើអ្នកបះបោរ[78]។

29. លោក ហ៊ុន សែន មានព័ត៌មានដែលមានភាពពាក់ព័ន្ធច្រើន ទាក់ទងនឹងការបង្ក្រាបការបះបោររបស់ជនជាតិចាមនៅស្វាយឃ្លាំង ជាពិសេសទាក់ទងនឹងតួនាទីរបស់យោធានកងវរសេនាតូច ៥៥ ដែលនៅក្រោមបញ្ជារបស់គាត់។ ក្នុងនាមជាប្រធានសេនាធិការប្រចាំកងវរសេនាតូច ៥៥ នៅពេលមានការបះបោររបស់ជនជាតិចាមនៅស្រុកក្រូចឆ្មារ លោក ហ៊ុន សែន ត្រូវតែបានដឹងឮដោយផ្ទាល់អំពីព្រឹត្តិការណ៍ដែលបានរៀបរាប់នៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ ហើយច្បាស់ណាស់ គាត់អាចផ្តល់ព័ត៌មានសំខាន់ៗទាក់ទងនឹងឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលចោទថាបានប្រព្រឹត្ត មកលើជនជាតិចាមនៅស្វាយឃ្លាំង។ ហេតុដូច្នេះ សក្ខីកម្មរបស់ លោក ហ៊ុន សែន នឹងជួយជ្រោមជ្រែងយ៉ាងខ្លាំងក្នុងការបញ្ជាក់ពីការពិតទាក់ទងនឹងព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនោះ។

---

[75] ឯកសារ **E347.3**, របាយការណ៍ HRW ទំព័រ ២០ (ជើងទំព័រត្រូវបានលប់ចេញ)។

[76] សូមមើល កថាខណ្ឌ ២២ ខាងក្រោម។

[77] ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ (សុះ ពន់យ៉ាមីន ឯកសារ **E1/343.1**) ទំព័រ ៩៥ បន្ទាត់ ២ និង ៦-៧។

[78] ឯកសារ **E3/2653**, អ៊ីសា ឧស្មាន, *The Cham Rebellion: Survivors' Stories from the Villages*, ERN KH 00904323 (កិច្ចសម្ភាសន៍ជាមួយ ម៉ាន ស៊ើន)។

30. ទោះបីជា លោក ហ៊ុន សែន ធ្លាប់ត្រូវបានស្នើឱ្យធ្វើជាសាក្សីម្នាក់របស់មេធាវីការពារក្តី ហើយការស្នើនោះត្រូវបានច្រានចោលក៏ដោយ ក៏ការចេញរបាយការណ៍របស់ HRW នៅខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៥ បានកែប្រែភ័ស្តុតាងរបស់លោក ហ៊ុន សែន ទៅជាភ័ស្តុតាងដ៏សំខាន់ដែលត្រូវតែស្តាប់នៅក្នុងសវនាការ[79]។ របាយការណ៍នេះបានចេញផ្សាយបន្ទាប់ពីសវនាការបានចាប់ផ្តើមអស់រយៈពេលជាយូរមកហើយ។ ដូច្នេះ លក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃវិធាន ៨៧ (៤) ត្រូវបានបំពេញហើយ។ ក្នុងករណីណាក៏ដោយ ផលប្រយោជន៍យុត្តិធម៌ តម្រូវថា សក្ខីកម្មរបស់លោក ហ៊ុន សែន ត្រូវតែស្តាប់នៅក្នុងសវនាការ។ លោក ហ៊ុន សែន អាចមានលទ្ធភាពបង្ហាញអត្តសញ្ញាណរបស់ចារីដែលត្រូវបានចោទថាបានប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងជនជាតិចាមនៅស្វាយឃ្លាំង និងអាចនៅភូមិកោះផល និងទ្រាផងដែរ។ សក្ខីកម្មតែមួយគត់ដែលអង្គជំនុំជម្រះបានស្តាប់នៅក្នុងសវនាការ ទាក់ទងនឹងព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនោះ គឺជាសក្ខីកម្មរបស់ សុះ ពន់យ៉ាមីន ដែលបង្ហាញថាមិនអាចបង្ហាញអត្តសញ្ញាណបែបនោះបានឡើយ[80]។ ប្រសិនបើអង្គជំនុំជម្រះមានបំណងបង្ហាញអត្តសញ្ញាណជនដែលទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដែលអាចកើតឡើងនៅកោះផល ស្វាយឃ្លាំង និងទ្រា និងបញ្ជាក់ពីការពិតអំពីព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនោះ និងបន្ទាប់មកដើម្បីជាប្រយោជន៍យុត្តិធម៌ អង្គជំនុំជម្រះគួរតែស្វះស្វែងរកសក្ខីកម្មពីលោក ហ៊ុន សែន ដែលមានភ័ស្តុតាងសំខាន់ពាក់ព័ន្ធនឹងរឿងនេះ។

គ. សាក្សីបន្ថែម៖ សូ សីម៉ុច (អតីតយោធាកងវរសេនាតូច ៥៥ ភូមិភាគបូព៌ា)

31. សូ សីម៉ុច គឺជានិរសារម្នាក់នៅកងវរសេនាតូច ៥៥ តំបន់ ២១ ភូមិភាគបូព៌ា ប្រចាំការនៅស្រុកត្បូងឃ្មុំ ខេត្តកំពង់ចាម។ នៅក្នុងកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីរបស់គាត់ សូ សីម៉ុច រៀបរាប់អំពីរចនាសម្ព័ន្ធបញ្ជាការនៅតំបន់ ២១ នៅឆ្នាំ ១៩៧៥។ គាត់បញ្ជាក់ថា សុខ សាធ មេបញ្ជាការកងវរសេនាតូច ៥៥ បានបញ្ជូនយោធាទៅបង្ក្រាបការបះបោរនៅកោះផល ស្វាយឃ្លាំង

[79] អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចថា ការជំនុំជម្រះក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០២ បានចាប់ផ្តើមនៅក្នុងខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១១៖ សូមមើល ឯកសារ **E307/1**, 'សេចក្តីសម្រេចលើសំណើរួមរបស់ភាគីសុំការបំភ្លឺអំពីការអនុវត្តវិធាន ៨៧ ឯកសារ) (៤)E307 (សេចក្តីជូនដំណឹងនិងរបស់ក្រុមមេធាវីការពារក្តី នួន ជា ស្តីពីការមិនដាក់បញ្ជីភ័ស្តុតាងដែលបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាព ឯកសារ) E305/3(', ចុះថ្ងៃទី ១១ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៤ កថាខណ្ឌ ២ឯក ,សារ **E307/1/2**, 'សេចក្តីសម្រេចលើសំណើសុំរួមឲ្យសម្រេច *សាជាថ្មីឡើងវិញ*លើការអនុវត្តវិធាន ៨៧ក្នុងនៃវិធានផ្ទៃ (៤)', ចុះថ្ងៃទី ២១ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១៤ កថាខណ្ឌ ៦។

[80] សូមមើល ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ (ឯកសារ **E1/344.1**) ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ១ និងទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ១-៤។

និងទ្រា[81]។ គាត់ក៏រៀបរាប់អំពីតួនាទីរបស់លោក ហ៊ុន សែន នៅតំបន់ ២១ ក្នុងនាមជាសមាជិកម្នាក់នៅក្នុងកងស៊ើបការណ៍កងវរសេនាតូច ៥៥ បន្ទាប់មកតួនាទីជាប្រធានសេនាធិការកងវរសេនាការតំបន់ នៅក្រោយខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥[82]។

32. សូ សីម៉ិច មានព័ត៌មានពាក់ព័ន្ធទាក់ទងនឹងការបង្ក្រាបយ៉ាងព្រៃផ្សៃមកលើការបះបោររបស់ជនជាតិចាមនៅកោះផល ស្វាយឃ្លាំង និងទ្រា ជាពិសេសទាក់ទងនឹងការចូលរួមរបស់កងវរសេនាតូច ៥៥ តំបន់ ២១។ សក្ខីកម្មរបស់គាត់ នឹងជួយបញ្ជាក់ពីការពិតទាក់ទងនឹងព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនោះ។ ទោះបីជាសក្ខីកម្មរបស់ សូ សីម៉ិច អាចទទួលបាននៅមុនពេលបើកសវនាការក៏ដោយ ក៏អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង គួរតែស្តាប់សក្ខីកម្មរបស់គាត់ ដើម្បីជាប្រយោជន៍យុត្តិធម៌។ សូ សីម៉ិច អាចមានលទ្ធភាពបង្ហាញអត្តសញ្ញាណចារីដែលបានប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មដែលចោទថាបានប្រព្រឹត្តមកលើជនជាតិនៅកោះផល ស្វាយឃ្លាំង និងទ្រា។ ហេតុដូច្នេះ សក្ខីកម្មរបស់ សូ សីម៉ិច នឹងជួយអង្គជំនុំជម្រះ បង្ហាញអត្តសញ្ញាណជនដែលទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដែល ចោទថាបានប្រព្រឹត្តនៅកោះផល ស្វាយឃ្លាំង និងទ្រា។

ឃ. សាក្សីបន្ថែម៖ [redacted] (កូនប្រុសរបស់ [redacted] និងលេខាភូមិភាគតំបន់ ២១ [redacted])

33. [redacted] គឺជាកូនប្រុសរបស់អតីត [redacted] គាត់ធ្វើជានិរសារឲ្យឪពុករបស់គាត់រហូតក្រោយថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥[83]។ [redacted] លើកឡើងអំពីការបះបោររបស់ជនជាតិចាមនៅកោះផល ដោយគាត់កត់សម្គាល់ថា "បន្ទាប់ពីមានការបោសសម្អាតនៅកោះផល គេមិនសូវទុកចិត្ត[ជនជាតិចាម]" ហើយគាត់ត្រូវតែ "មានការប្រុងប្រយ័ត្ននៅពេលដើរកាត់ភូមិចាម" ដោយបន្ថែមទៀតថា "ក្រោយពីការបោសសម្អាតនៅតំបន់នោះហើយ គេបានជម្លៀសប្រជាជនទាំងអស់នៅកន្លែងនោះ មិនថា ជនជាតិចាម ឬខ្មែរទេ"[84]។ [redacted] ក៏ចងចាំពីការសន្ទនាចុងក្រោយរបស់គាត់ជាមួយឪពុករបស់គាត់នៅពេលមួយក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៨ ដែលតាមសេចក្តីរាយការណ៍បានប្រាប់គាត់ថា "កុំនិយាយអំពីរឿងចាស់មុន(នៅតំបន់

---

[81] ឯកសារ **E3/5261**, កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី សូ ស៊ីម៉ិច, ERN KH 00250943។

[82] ឯកសារ **E3/5261**, កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី សូ ស៊ីម៉ិច, ERN KH 00250943 និង 00250944។

[83] ឯកសារ **E3/5531**, 'កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី [redacted] ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៩, ERN 00425885។

[84] ឯកសារ **E3/5531**, កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី [redacted], ERN KH 00418510-11។

២១)" ហើយបានណែនាំគាត់ "ឱ្យប្រាប់អតីតកូនចៅរបស់គាត់មុនៗថា កុំឱ្យនិយាយអ្វីទាំងអស់ *ធ្វើមិនដឹងមិនឮអំពីតំបន់ ២១*"[85]។

34. [redacted] មានភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធទាក់ងនឹងការប្រព្រឹត្តមកលើជនជាតិចាមបន្ទាប់ពីមានការបះបោរនៅកោះផល។ [redacted]។

35. ទោះបីជា សក្ខីកម្មរបស់ [redacted] អាចទទួលបាននៅមុនពេលបើកសវនាការក៏ដោយ ក៏ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង គួរតែស្តាប់សក្ខីកម្មរបស់គាត់ ដើម្បីជាប្រយោជន៍យុត្តិធម៌។ [redacted] មានភស្តុតាងដោះបន្ទុកដែលបញ្ជាក់ថា ប្រជាជននៅក្រូចឆ្មារ មិនថាជាជនជាតិចាម ឬខ្មែរ ទេ គឺមិនមែនជាគោលដៅដោយសារមូលហេតុជាតិសាសន៍ ជាតិពន្ធុ ឬសាសនាឡើយ ប៉ុន្តែដោយសារពួកគាត់បានចូលរួមក្នុងការបះបោរប្រដាប់អាវុធប្រឆាំងនឹងអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន។ បន្ថែមពីលើនេះទៀត [redacted] ហាក់ដូចជាដឹងអំពីព័ត៌មានដែលមានលក្ខណៈរសើបខ្លាំងទាក់ទងនឹងព្រឹត្តិការណ៍ដែលបានកើតឡើងនៅតំបន់ ២១។ ខណៈដែលមានការលំបាកក្នុងការសន្និដ្ឋានអំពីលក្ខណៈនៃព័ត៌មានបែបនេះ ប៉ុន្តែ អង្គហេតុដែលថា កម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់បំផុតនៅក្នុងតំបន់ មានការប្រុងប្រយ័ត្នដើម្បីរក្សាការសម្ងាត់នោះ បង្ហាញថាព័ត៌មាននេះមានការពាក់ព័ន្ធសម្រាប់រឿងក្តីនេះ។

ង. សាក្សីបន្ថែម៖ កា ដេវ (កូនស្រីរបស់ សោ ភឹម និងយាយ ការ៉ូ)

36. នៅថ្ងៃទី ១៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥ សារព័ត៌មាន *រស្មីកម្ពុជា* ដែលចេញផ្សាយប្រចាំថ្ងៃ បានចុះផ្សាយអត្ថបទមួយជាភាសាខ្មែររបស់ ឡុង ដានី[86] ដែលជាអ្នកស៊ើបអង្កេត និង អ្នកស្រាវជ្រាវនៅម

[85] ឯក [redacted], កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី [redacted], ERN KH 00418514(គូសបញ្ជាក់បន្ថែម)។

[86] ឡុង ដានី, 'រូបថតគ្រួសារ សោ ភឹម ប្រធានភូមិភាគបូព៌ាក្នុងរបបខ្មែរក្រហម', សារព័ត៌មានរស្មីកម្ពុជា ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥។

ជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា។ អត្ថបទនេះដកស្រង់បទសម្ភាសន៍របស់ ឡុង ដានី ជាមួយ កា ដេវ ដែលជាកូនស្រីរបស់ សោ ភឹម និងជាអ្នកដែលនៅមានជីវិតតែម្នាក់កត់នៅក្នុងគ្រួសាររបស់ សោ ភឹម ហើយកំពុងរស់នៅក្នុងភូមិដាច់ស្រយាលមួយស្ថិតនៅជាប់ព្រំដែនកម្ពុជា-ថៃ។ នៅក្នុងអត្ថបទនេះ កា ដេវ បានផ្តល់ព័ត៌មានយ៉ាងលម្អិតអំពីអាជីពនយោបាយរបស់ សោ ភឹម (ដោយបង្ហាញថា សោម ភឹម គឺជា[បងធំ]ទី ៤ នៅក្នុង ក.ប.ក) ព័ត៌មានលម្អិតអំពីគ្រួសាររបស់ សោ ភឹម និងការធ្វើអត្តឃាតរបស់គាត់។ កា ដេវ ក៏បានផ្តល់ព័ត៌មានដែលគាត់បានឃើញផ្ទាល់ភ្នែកអំពីការចាប់ខ្លួននៅឆ្នាំ ១៩៧៨ នៅភូមិភាគពាយ័ព្យ គឺការចាប់ខ្លួនបងស្រីរបស់គាត់ឈ្មោះ ស៊ី និងប្តីរបស់ ស៊ី ឈ្មោះ ជាល ដែលជាកូនប្រុសរបស់ រស់ ញឹម និងជាសមាជិកតំបន់៥ក្នុងភូមិភាគពាយ័ព្យ ដែលត្រពាំងថ្មនៅទីនោះ និងអ្នកដែលចូលរួមបះបោរប្រឆាំងនឹង បកក។

37. កា ដេវ អាចមានលទ្ធភាពបញ្ជាក់ពីការអះអាងរបស់លោក [redacted] នៅក្នុងបទសម្ភាសន៍មួយជាមួយ Ben Kiernan ដែលថា ទាក់ទងនឹងការបង្ក្រាបការបះបោររបស់ជនជាតិចាម "គឺ [សោ ភឹម] ជាអ្នកចុះហត្ថលេខាលើបញ្ជាឲ្យ ភ្លូង ទៅសម្លាប់ជនជាតិចាមនៅទ្រា នៅឆ្នាំ ១៩៧៥"។ គាត់ "កាច" ហើយ "កិច្ចការរបស់ជនជាតិចាម ម៉ូស្លីមនៅតំបន់តាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គជុំវិញទ្រា និងកន្លែងផ្សេងទៀត គឺជាការងារបញ្ជាពី សោ ភឹម។ គាត់ពិតជាមនុស្សព្រៃផ្សៃម្នាក់"[87]។ កា ដេវ មានលទ្ធភាពផ្តល់ព័ត៌មានដែលគាត់បានឃើញផ្ទាល់ភ្នែកអំពីការចាប់ខ្លួនកូនប្រុសរបស់ រស់ ញឹម និងកូនស្រីរបស់ សោ ភឹម នៅភូមិភាគពាយ័ព្យ នៅឆ្នាំ១៩៧៨ ហើយអាចមានភស្តុតាងថែមទៀតសម្រាប់ការបញ្ជាក់ពីការអះអាងរបស់មេធាវីការពារក្តី ដែលថា ប.ក.ក មានបញ្ហារុកគួន ដោយសារការបាក់បែកផ្ទៃក្នុង រាប់បញ្ចូលទាំងការបះបោរនៅបូព៌ា និងភូមិភាគពាយ័ព្យផងដែរ ដោយរាប់បញ្ចូលទាំង សោ ភឹម និង រស់ ញឹម នឹងជួបគ្នានៅភូមិភាគពាយ័ព្យក្នុងលេសថា សោ ភឹម កំពុងសួរសុខទុក្ខកូនរបស់ខ្លួន[88]។ គាត់ក៏អាចមានលទ្ធភាពផ្តល់ពន្លឺអំពីតួនាទីរបស់ សោ ភឹម នៅភូមិភាគបូព៌ា ព្រមទាំងព្រឹត្តិការណ៍នានា រចនាសម្ព័ន្ធ សេចក្តីសម្រេច និងគោលនយោបាយនៅក្នុងភូមិភាគនេះផងដែរ។

38. មេធាវីការពារក្តី បានដឹងអំពីវត្តមានរបស់ កា ដេវ នៅពេលមានការចុះផ្សាយរបស់សារព័ត៌មាន

---

[87] ឯកសារ **E3/1593**, Kiernan, *The Pol Pot Regime*, [redacted]។

[88] សូមមើល **F2/8**, សំណើលើកទីប្រាំមួយសុំភស្តុតាងបន្ថែម កថាខណ្ឌ ៣៣ ដល់៣៤។

រស្មីកម្ពុជា ថ្ងៃទី ១៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៥។ ទោះបីជាថា តាមលក្ខណៈបច្ចេកទេស សក្ខីកម្មរបស់ កា ដេវ អាចទទួលបាននៅមុនពេលបើកសវនាការក៏ដោយ ក៏ មេធាវីការពារក្តី មិនបានដឹងអំពីវត្តមានរបស់គាត់ ហើយទំនងដែរថា សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត និងព្រះរាជអាជ្ញានៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២ ០០៣ និង ០០៤ ក៏មិនបានដឹងអំពីវត្តមានរបស់គាត់ដែរ ហើយវត្តមានរបស់គាត់ ក៏ប្រហែលជាមិនអាចរកឃើញដែរទោះបីជាមានការយកចិត្តទុកដាក់យ៉ាងត្រឹមត្រូវក៏ដោយ ពីព្រោះថា មេធាវីការពារក្តី ត្រូវហាមឃាត់មិនឲ្យបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរដោយឯករាជ្យទេនៅពេលចាប់ផ្តើមកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីរបស់ អ.វ.ត.ក។ ជាលទ្ធផល ការខកខានមិនបានរកឲ្យឃើញពីវត្តមានរបស់ កា ដេវ ឲ្យបានទាន់ពេលវេលានោះ មិនអាចថាដោយសារតែមានការធ្វេសប្រហែសពីសំណាក់មេធាវីការពារក្តីទេ។ ហេតុដូច្នេះ សក្ខីកម្មរបស់ កា ដេវ អាចអនុញ្ញាតឲ្យទទួលយក អនុលោមតាមវិធានផ្ទៃក្នុង ៨៧(៤)[89]។

V. សំណើ

39. មេធាវីការពារក្តី ស្នើសុំ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង កោះហៅ៖ (ក)សាក្សីដែលបានស្នើសុំរួចហើយ គឺលោក [redacted] និង [redacted] ឲ្យបានឆាប់រហ័ស និង (ខ) សាក្សីថ្មី គឺលោក ហ៊ុន សែន, ស្វូ សីម៉ុច , [redacted] និង កា ដេវ ដើម្បីផ្តល់សក្ខីកម្មនៅក្នុងសវនាការស្តីពីការប្រព្រឹត្តិមកលើជនជាតិចាម។

សហមេធាវីការពារក្តីលោក នួន ជា

ស៊ុន អរុណ Victor KOPPE

[89] សូមមើល **F2/5** “សេចក្តីសម្រេចលើផ្នែកខ្លះនៃសំណើរបស់នួន ជាសុំកោះហៅសាក្សីសម្រាប់បណ្តឹងសាទុក្ខ” ២៩ ខសភា ២០១៥ កថាខណ្ឌ ១៩។